

Vlaanderen
is landbouw & visserij

**PROGRAMMA VOOR
PLATTELANDSONTWIKKELING
VLAANDEREN 2014-2020 (PDPO III)
JAARVERSLAG 2016**

2017

DEPARTEMENT
LANDBOUW & VISSERIJ

WWW.VLAANDEREN.BE/LANDBOUW

////////////////////////////////////

PROGRAMMA VOOR **PLATTELANDS-** **ONTWIKKELING** **VLAANDEREN 2014-** **2020 (PDPO III)**

Jaarverslag 2016

////////////////////////////////////

Auteur: Linn Dumez

INHOUD

Samenvatting.....	6
1 Implementatie van het programma.....	8
1.1 Financiële voortgang	8
1.2 Gemeenschappelijke indicatoren	10
1.3 Beschrijving van de uitvoering van het programma per maatregel in 2016	16
1.3.1 Maatregel 1 - Acties inzake kennisoverdracht en voorlichting	16
1.3.2 Maatregel 2 - Bedrijfsadviesdiensten, bedrijfsbeheersdiensten en bedrijfsverzorgingsdiensten	16
1.3.3 Maatregel 4 - Investerings in materiële activa	16
1.3.4 Maatregel 6 - Ontwikkeling van landbouwbedrijven en ondernemingen	18
1.3.5 Maatregel 7 - Basisdiensten en dorpsvernieuwing in plattelandsgebieden	20
1.3.6 Maatregel 8 - Investerings in de ontwikkeling van bosgebieden en de verbetering van de levensvatbaarheid van bossen	21
1.3.7 Maatregel 9 - Oprichting van producentengroeperingen en -organisaties	21
1.3.8 Maatregel 10 - Agromilieu	21
1.3.9 Maatregel 11 - Biologische landbouw	23
1.3.10 Maatregel 16 - Samenwerking	23
1.3.11 Maatregel 17 - Riscobeheer	23
1.3.12 Maatregel 19 - Steun voor plaatselijke ontwikkeling in het kader van Leader	23
1.4 Beschrijving van de uitvoering van het programma per focusgebied in 2016	25
1.4.1 Focusgebied 1A	25
1.4.2 Focusgebied 1B	26
1.4.3 Focusgebied 1C	26
1.4.4 Focusgebied 2A	27
1.4.5 Focusgebied 2B	27
1.4.6 Focusgebied 3A	28
1.4.7 Focusgebied 3B	28
1.4.8 Prioriteit 4	28
1.4.9 Focusgebied 5B	29
1.4.10 Focusgebied 5D	29
1.4.11 Focusgebied 5E	30
1.4.12 Focusgebied 6B	30
1.5 Technische bijstand	33
1.5.1 Algemene technische bijstand	33
1.5.2 Vlaams Ruraal Netwerk	33
1.5.3 Overzicht uitgaven technische bijstand	34
2 Implementatie van het evaluatieplan.....	35
2.1 Wijzigingen aan het evaluatieplan	35
2.2 Beschrijving van de evaluatieactiviteiten	35
2.2.1 Evaluatieactiviteiten	35
2.2.2 Netwerkactiviteiten	36
2.3 Beschrijving van de activiteiten op vlak van dataverzameling en databaheer	36
2.3.1 Activiteiten in verband met verzameling en beheer van gegevens:	36
2.3.2 Moeilijkheden ondervonden bij verzameling en beheer van gegevens en oplossingen:	37
2.4 Lijst van afgewerkte evaluaties	38
2.5 Samenvatting van de uitgevoerde evaluaties	38
2.5.1 Interne evaluatie VRN werkjaar 2016	38
2.5.2 Ex post evaluatie PDPO II	39
2.5.3 Programma voor plattelandsontwikkeling Vlaanderen 2014-2020 (PDPO III), Jaarverslag 2014-2015	40
2.5.4 Klimaatmitigatie in de landbouw	40
2.5.5 Vergroening van het GLB	41
2.5.6 Landbouw en IHD	41

2.5.7	Berekening economische impact PDPO III	41
2.6	Communicatieactiviteiten omtrent evaluatieresultaten	42
3	Algemene omstandigheden – invloed op performantie van het programma	43
3.1	Garantie kwaliteit en effectiviteit van programma-implementatie	43
3.1.1	Wijzigingen PDPO III	43
3.1.2	Toezicht	43
3.1.3	Beheer	43
3.2	Uitvoeringsmechanismen	44
4	Vlaams Ruraal Netwerk en publiciteit	46
4.1	Situering Vlaams Ruraal Netwerk	46
4.2	Uitvoering van het VRN actieplan 2016	46
4.2.1	Organisatie	46
4.2.2	Communicatie	48
4.2.3	Transnationale ondersteuning	49
4.3	Voorlichting en publiciteit	50
4.3.1	Continue communicatie-acties 2016	50
4.3.2	Tijdelijke/eenmalige communicatie-acties in 2016	51
5	Gelijkheid, duurzame ontwikkeling en partners	53
5.1	Bevordering van gelijkheid van mannen en vrouwen en non-discriminatie	53
5.2	Duurzame ontwikkeling	53
5.2.1	Duurzame ontwikkeling	53
5.2.2	Klimaatverandering	53
5.3	Rol van partners bij uitvoering van het programma	54
6	Evaluatievragen	55
6.1	CEQ 1	55
6.2	CEQ 2	56
6.3	CEQ 3	56
6.4	CEQ 4	57
6.5	CEQ 5	60
6.6	CEQ 6	62
6.7	CEQ 7	63
6.8	CEQ 8	63
6.9	CEQ 9	64
6.10	CEQ 10	65
6.11	CEQ 11	66
6.12	CEQ 12	66
6.13	CEQ 13	66
6.14	CEQ 14	66
6.15	CEQ 15	67
6.16	CEQ 16	67
6.17	CEQ 17	68
6.18	CEQ 18	68
6.19	CEQ 19	68
6.20	CEQ 20	69
6.21	CEQ 21	71
Figuren		72
Tabellen		73
Bronnen		74
Afkortingen		75
Bijlagen		76

//

SAMENVATTING

Dit is het tweede uitvoeringsverslag over het Vlaamse plattelandsontwikkelingsprogramma PDPO III, opgemaakt conform Verordening (EU) nr 1305/2013 art 75 en Uitvoeringsverordening (EU) nr 808/2014 art 15. In dit jaarverslag wordt in een eerste hoofdstuk een overzicht gegeven van de financiële voortgang van het programma en van de uitvoering van de maatregelen in 2016. De beschrijving is gebaseerd op de data die verzameld werden conform het gemeenschappelijke monitoring- en evaluatiesysteem (Verordening (EU) nr 1305/2013 art 67).

De meeste maatregelen zijn in 2015 of 2016 van start gegaan.

- Met M01 naschoolse vorming werden in 2016 bijna 6.000 opleidingen gesteund, waarvan 79% binnen focusgebied 2A, 13% binnen focusgebied 2B en 8% binnen prioriteit 4.
- Eén demoproject (M01), dat kaderde binnen focusgebied 2A, werd in 2016 uitbetaald.
- In 2016 werden 21 bedrijfsadviezen (M02) voor starters (focusgebied 2B) en 176 adviezen voor niet-starters (focusgebied 4B) uitbetaald.
- Voor 4.683 dossiers werd in 2016 de laatste schijf investeringssteun (M04) uitbetaald, waarvan 86% binnen focusgebied 2A, 3% binnen focusgebied 5B en 11% binnen focusgebied 5D.
- Na de eerste oproep van M04 projectsteun voor innovaties in de landbouw in 2016 zijn 11 projecten geselecteerd.
- Binnen de maatregel M04 steun aan niet-productieve investeringen op het landbouwbedrijf werden 21 projecten geselecteerd in 2016.
- Voor 139 dossiers werd in 2016 de laatste schijf overnamesteun (M06) uitbetaald.
- Voor M06 aanloopsteun voor ontwikkeling van kleine landbouwondernemingen zijn in 2016 acht dossiers geselecteerd.
- De maatregel M07 versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door investeringen ging in 2015 van start. De oproepen worden georganiseerd door de provincies. In 2016 werden 18 projecten geselecteerd.
- M07 inrichting in functie van Natura 2000 bestaat uit vier submaatregelen. Van de submaatregelen “natuurprojectovereenkomst” en “investeringsubsidies natuur” werd in 2016 telkens één project uitbetaald. Op de submaatregel “investeringsubsidies natuur” werden 13 nieuwe projecten geselecteerd en op de submaatregel “Uitzonderlijke eenmalige inrichtingsmaatregelen binnen erkende reservaten” 11.
- Met M08 aanleg bebossing kregen 13 personen een subsidie voor in totaal 20 hectare.
- In 2016 werden 12 boslandbouwprojecten (M08) goedgekeurd. Zes eerder goedgekeurde projecten werden uitbetaald, voor een totaal areaal van 15,5 hectare.
- Van M08 herbebossing werden geen projecten uitbetaald in 2016.
- M09 oprichting van producentengroeperingen en -organisaties is in 2016 van start gegaan met een eerste oproep, waarna dossiers van 4 PO's zijn goedgekeurd.

1 IMPLEMENTATIE VAN HET PROGRAMMA

In dit tweede PDPO III-jaarverslag wordt de uitvoering van het programma in kalenderjaar 2016 beschreven. De opbouw en inhoud van het jaarverslag worden bepaald door de Europese voorschriften voor monitoring en evaluatie enerzijds, en door de opbouw van het PDPO III anderzijds.

Het PDPO III is opgebouwd rond zes prioriteiten en drie horizontale doelstellingen (klimaat, innovatie en milieu). Elke prioriteit is nog eens ingedeeld in twee of meer focusgebieden (zie bijlagen). De PDPO III-maatregelen zijn geprogrammeerd onder 1 of meer van deze focusgebieden (voor het volledige programma wordt verwezen naar het PDPO III-programmadocument op www.vlaanderen.be/pdpo.) De monitoring van de maatregelen moet gebeuren volgens de geprogrammeerde focusgebieden.

In de regel wordt er enkel gerapporteerd over projecten of dossiers die volledig zijn uitbetaald in het monitoringjaar (in casu 2016). Bij maatregelen waarbij in schijven wordt uitbetaald, kan het dus gaan om projecten die in een eerder kalenderjaar (2015 of vroeger) zijn goedgekeurd, maar die in 2016 de laatste schijf van betaling hebben ontvangen. Daarentegen zullen projecten die in 2016 reeds zijn goedgekeurd maar nog niet volledig zijn uitbetaald, niet opgenomen zijn in de monitoringstabellen. De data worden cumulatief weergegeven, waarbij de projecten van monitoringjaar N worden opgeteld bij de eerder gerapporteerde projecten.

Voor de meerjarige, areaalgebonden maatregelen (M08 bebossing onderhouds- en inkomenssteun, M10 agromilieuklimaatmaatregelen, M11 hectarepremie biolandbouw) geldt bovenstaande regel niet. Van deze projecten worden de indicatoren jaarlijks gemonitord en ook zo weergegeven in het jaarverslag. De indicatoren worden niet cumulatief berekend.

1.1 FINANCIËLE VOORTGANG

Tabel 1 geeft de totale overheidsuitgaven per maatregel per prioriteit weer. Dit zijn de PDPO III-overheidsuitgaven in de kalenderjaren 2014 tot en met 2016. Deze overheidsuitgaven omvatten zowel de Vlaamse PDPO III-middelen als de ELFPO-cofinanciering, de top-ups en de pijler 1-middelen. Top-up steun is de aanvullende Vlaamse steun boven de door Europa bepaalde maxima per hectare. Pijler 1-middelen zijn middelen die van pijler 1 naar pijler 2 zijn overgeheveld conform artikel 14 van verordening (EU) 1307/2014.

Tabel 1 geeft ook de ELFPO-uitgaven weer in de periode 2014-2016 en vergelijkt die met de geplande ELFPO-middelen voor de gehele programmaperiode. In 2014-2016 is er 13% van de voorziene ELFPO-middelen uitgegeven.

////////////////////////////////////

Tabel 1 Totale overheidsuitgaven en ELFPO-uitgaven per maatregel, per focusgebied (2014-2016) (totale overheidsuitgaven = Vlaamse PDPO III-middelen + ELFPO-cofinanciering + top-ups + overgehevelde pijler 1-middelen)

Maatregel-code	Maatregel	Focusgebied	Totale overheidsuitgaven 2014-2016 (euro)	ELFPO-uitgaven 2014-2016 (euro)	Geplande ELFPO middelen PDPO III (euro)	Voortgang ELFPO-uitgaven (%)
1.1	Steun voor opleiding in de landbouw (naschoolse vorming)	2A	3.136.614	1.568.329	4.250.000	37
		2B	2.737.708	1.368.855	3.500.000	39
		4	248.377	124.192	1.000.000	12
1.2	Demonstratieprojecten	2A	53.369	26.685	925.000	3
		4	160.279	80.139	1.000.000	8
		5B	0	0	465.826	0
2.1	Bedrijfsadvies voor jonge starters	2B	9.818	0	1.953.000	0
	Bedrijfsadvies voor niet-starters	4B	75.438	0	2.325.000	0
4.1	Steun aan investeringen op het landbouwbedrijf	2A	21.145.060	10.452.408	80.000.000	13
		5B	2.203.665	1.096.651	20.000.000	5
		5D	11.744.665	5.865.302	38.772.226	15
4.1	Projectsteun voor innovaties in de landbouw	2A	0	0	10.000.000	0
4.2	Investeringssteun voor verwerking en afzet van land- en tuinbouwproducten	3A	0	0	3.500.000	0
4.4	steun aan niet-productieve investeringen op het landbouwbedrijf	4	0	0	1.800.000	0
6.1	overnamesteun voor jonge landbouwers	2B	5.485.777	2.661.389	17.496.644	15
6.3	steun voor ontwikkeling van kleine landbouwbedrijven	2A	0	0	700.000	0
7.6	Inrichting ifv Natura 2000	4A	145.645	72.823	6.385.000	1
7.1-7.2, 7.4-7.7	Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door investeringen	6B	866.278	433.139	9.206.194	5
8.1	Bebossing	5E	325.390	162.695	2.120.000	8
8.5	Herbebossing	4	242.408	121.204	1.564.462	8
8.2	Aanleg van een boslandbouwsysteem	5E	28.003	14.001	250.000	6
9	Steun voor oprichting van producentenorganisaties	3A	0	0	500.000	0
10.1	Agromilieuklimaatsteun	5D	2.353.371	1.176.686	6.831.259	17
		4	24.681.343	10.264.545	46.994.330	22

11.1	Hectaresteen voor de biologische productiemethode	4	1923.687	942.978	3.380.345	28
16.1	EIP-operationele groepen	2A	0	0	225.000	0
		4	0	0	150.000	0
		5B	0	0	125.000	0
16.4, 16.6	Plattelandontwikkeling door samenwerking met de stedelijke omgeving	6B	0	0	250.000	0
16.2-16.6; 16.9-16.10	Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking	6B	0	0	1500.000	0
17.1	Risicobeheer in land- en tuinbouw	3B	0	0	2.000.000	0
19.1	Opmaak lokale ontwikkelingsstrategieën (LEADER)	6B	176.796	88.398	120.000	74
19.2	Uitvoering lokale ontwikkelingsstrategieën (LEADER)	6B	795.409	397.704	10.043.228	4
19.3	Samenwerkingsprojecten (LEADER)	6B	0	0	750.000	0
19.4	Werking Plaatselijke Groepen (LEADER)	6B	1.313.359	656.680	3.476.367	19
20.1	Technische bijstand excl ruraal netwerk	/	575.803	287.901	2.800.000	10
20.2	Ruraal netwerk	/	226.954	113.477	1.400.000	8
	TOTAAL	/	80.655.216	37.976.182	287.758.881	13

Bron: Vlaams Betaalorgaan

1.2 GEMEENSCHAPPELIJKE INDICATOREN

Hieronder volgt een selectie van de informatie verzameld in de Europese monitoringstabellen. De indicatoren in tabel 2 en tabel 6 zijn cumulatief, ze beslaan de periode 2014-2016.

In de monitoring van de PDPO III-maatregelen in tabel 2 worden, conform de Europese voorschriften uit het gemeenschappelijk monitoring- en evaluatiesysteem, enkel die projecten opgenomen die volledig zijn uitbetaald. Enkel de maatregelen waarvoor al outputindicatoren beschikbaar zijn, worden weergegeven in de tabel. Tabel 3, tabel 4 en tabel 5 geven de monitoring van de areaalgebonden, meerjarige maatregelen weer in kalenderjaar 2016 (zie ook inleiding bij hoofdstuk 1).

De monitoring van de uitgaven in het kader van technische bijstand is weergegeven in tabel 6. De verschillen met de cijfers van het Vlaams betaalorgaan (tabel 1) zijn te wijten aan een misboeking (9.825 euro) die gebeurde in 2016, waarbij een dossier verkeerdelijk op VRN werd geboekt in plaats van op algemene technische bijstand.

Tabel 2 Gerealiseerde outputindicatoren per maatregel, cumulatief (2014-2016)

Maatregel	Indicator	Waarde
M01 - Naschoolse vorming	Aantal gesteunde opleidingen	5.938
	Aantal deelnemers aan opleidingen (niet-uniek)	126.060
	Aantal opleidingsdagen	253.034
	Totale overheidsuitgaven (euro)	3.726.315
M01 – Demonstratieprojecten	Aantal gesteunde projecten	1
	Totale overheidsuitgaven (euro)	9.892
M02 – Bedrijfsadviesdiensten	Aantal geadviseerde landbouwers	155
	Aantal adviezen	197
	Totale overheidsuitgaven (euro)	85.256
M04 – Steun voor investeringen op het landbouwbedrijf	Aantal gesteunde projecten	19.578
	Aantal gesteunde bedrijven	10.324
	Totale overheidsuitgaven (euro)	126.251.626
M06 – Overnamesteun voor jonge landbouwers	Aantal gesteunde bedrijven	943
	Totale overheidsuitgaven (euro)	13.889.916
M07 – Inrichtingsmaatregelen mbt Natura 2000	Aantal gesteunde projecten	3
	Bevolking die geniet van de verbeterde voorzieningen	109.759
	Totale overheidsuitgaven (euro)	39.356
M08 – Bebossing aanleg	Aantal ondersteunde bedrijven	30
	Totale oppervlakte (ha)	46
	Totale overheidsuitgaven (euro)	74.225
M08 – Boslandbouwsysteem aanleg	Aantal ondersteunde bedrijven	6
	Totale oppervlakte (ha)	15,46
	Totale overheidsuitgaven (euro)	28.003
M08 – Herbebossing	Aantal ondersteunde bedrijven	78
	Totale oppervlakte (ha)	99,52
	Totale overheidsuitgaven (euro)	104.511
M19 - Leader	Aantal lokale actiegroepen	12
	Bevolking die valt onder lokale actiegroepen	2.146.307
	Aantal gesteunde Leaderprojecten	3
	Aantal initiatiefnemers van projecten: NGOs	2
	Aantal initiatiefnemers van projecten: KMOs	1
	Totale overheidsuitgaven opmaak LOS (euro)	176.796
	Totale overheidsuitgaven uitvoering LOS (euro)	97.852
Totale overheidsuitgaven werking PG (euro)	1.313.359	

LOS = Lokale Ontwikkelingsstrategie, PG = Plaatselijke Groep

Tabel 3 Monitoring van de areaalgebonden, meerjarige maatregel M08 (2016)

Maatregel	Indicator	Waarde
M08 – Bebossing onderhouds- en inkomenssteun	Aantal begunstigden	0
	Totale oppervlakte (ha)	0
	Totale overheidsuitgaven (euro)	0

Tabel 4 Monitoring van de areaalgebonden, meerjarige maatregel M10 (2016)

Maatregel	Indicator	Categorie	Waarde
M10 - Alle AMKM	Aantal ondersteunde contracten		19.187
Vlas/hennep, MO, Verwarringstechniek, Actie 24 – 27, BO water (PDPO II), milieuvriendelijke sierteelt (PDPO II)	Totale overheidsuitgaven (euro)	beheer van inputs incl geïntegreerde productie (reductie kunstmest, gewasbeschermingsmiddelen)	8.354.310
Actie 8 – 10, BO erosiebestrijding (PDPO II)		teeltpraktijken - bodembedekking, ploegtechnieken, minimale grondbewerking	943.196
Actie 7, Actie 11 – 23, BO KLE (PDPO III), BO perceelsrandenbeheer (PDPO II)		landschapsbeheer, habitats, grasland, HNV farming - creatie, behoud van ecologische kenmerken (vb perceelsranden)	4.444.767
Actie 1 – 6, BO soortenbescherming (PDPO II)		landschapsbeheer, habitats, grasland, HNV farming - behoud van HNV akker- en graslandssystemen (vb maaitechnieken, winterstoppels)	1.101.523
Vlinderbloemigen, hoogstamboomgaarden (PDPO II)		bedrijfsbeheer, geïntegreerde benadering - gewasdiversificatie, gewasrotatie	2.385.702
Lokale veerassen		andere	759.522
Vlas/hennep, MO, Verwarringstechniek, Actie 24 – 27, BO water (PDPO II), milieuvriendelijke sierteelt (PDPO II)		Totale gesteunde oppervlakte (euro)	beheer van inputs incl geïntegreerde productie (reductie kunstmest, gewasbeschermingsmiddelen)
Actie 8 – 10, BO erosiebestrijding (PDPO II)	teeltpraktijken - bodembedekking, ploegtechnieken, minimale grondbewerking		2.836
Actie 7, Actie 11 – 23, BO KLE (PDPO III), BO perceelsrandenbeheer (PDPO II)	landschapsbeheer, habitats, grasland, HNV farming - creatie, behoud van ecologische kenmerken (vb perceelsranden)		2.051
Actie 1 – 6, BO soortenbescherming (PDPO II)	landschapsbeheer, habitats, grasland, HNV farming - behoud van HNV akker- en graslandssystemen (vb maaitechnieken, winterstoppels)		1.257
Vlinderbloemigen, hoogstamboomgaarden (PDPO II)	bedrijfsbeheer, geïntegreerde benadering - gewasdiversificatie, gewasrotatie		5.682
Lokale veerassen	andere		0

BO = beheerovereenkomst, AMKM = agromilieu-klimaatmaatregel, MO = mechanische onkruidbestrijding, KLE = kleine landschapselementen, HNV = high nature value,

Tabel 5 Monitoring van de areaalgebonden, meerjarige maatregel M11 (2016)

Maatregel	Indicator	Waarde
M11 - Hectarepremie omschakeling en voortzetting bio	Aantal gesteunde bedrijven	415
M11 - Hectarepremie omschakeling bio	Totale oppervlakte (ha)	514
M11 - Hectarepremie voortzetting bio	Totale oppervlakte (ha)	3.522
M11 - Hectarepremie omschakeling en voortzetting bio	Totale overheidsuitgaven (euro)	854.073

Tabel 6 Monitoring van de technische bijstand, cumulatief (2014-2016)

Maatregel	Indicator	Waarde
Technische bijstand VRN	aantal VRN communicatiemiddelen - evenementen georganiseerd door het VRN	33
	aantal VRN communicatiemiddelen - publicaties: folders, nieuwsbrieven, magazines,... inclusief e-publicaties	26
	aantal VRN communicatiemiddelen - andere tools (website, sociale media, ...)	21
	aantal VRN communicatiemiddelen - projectvoorbeelden verzameld en verspreid door het VRN	329
	aantal thematische en analytische uitwisselingen, opgezet met de steun van VRN - thematische werkgroepen	0
	aantal thematische en analytische uitwisselingen, opgezet met de steun van VRN - stakeholderconsultaties	32
	aantal thematische en analytische uitwisselingen, opgezet met de steun van VRN - andere (trainings, web forum, ...)	8
	aantal ENRD-activiteiten waaraan het VRN heeft deelgenomen	34
	waarvan met een actieve bijdrage van het VRN	7
	totale overheidsuitgaven (euro) – VRN totaal	217.129
	waarvan totale overheidsuitgaven (euro) – werking van VRN	210.861
Algemene technische bijstand	totale overheidsuitgaven - administratieve kosten (personeel, materialen,...)	404.267
	totale overheidsuitgaven (euro)- andere kosten (studies, trainings, ...)	181.361

VRN = Vlaams Ruraal Netwerk, ENRD = European Network for Rural Development

1.3 BESCHRIJVING VAN DE UITVOERING VAN HET PROGRAMMA PER MAATREGEL IN 2016

1.3.1 **Maatregel 1 - Acties inzake kennisoverdracht en voorlichting**

1.3.1.1 **Steun voor opleiding in de landbouw (naschoolse vorming)**

De jaarprogramma's van 2015 werden zoals voorzien uitbetaald in 2015 en 2016. Ter uitvoering van deze jaarprogramma's werden cursussen, stages en korte vormingsactiviteiten georganiseerd, in 27 erkende opleidingscentra. In totaal werden 5.938 opleidingen gesteund, waarvan 79% binnen focusgebied 2A, 13% binnen focusgebied 2B en 8% binnen prioriteit 4. Daarmee werden 126.060 deelnemers bereikt tijdens 253.034 opleidingsdagen.

41% van de unieke deelnemers aan cursussen en stages was een vrouw en de helft was jonger dan 40 jaar. Van de korte vormingsactiviteiten worden geen deelnemerslijsten bijgehouden en zijn dus ook geen unieke aantallen deelnemers beschikbaar. Naar schatting 37% van de deelnemers aan deze activiteiten was een vrouw.

De totale overheidsuitgaven voor deze opleidingen bedroegen 3.726.315 euro.

1.3.1.2 **Demonstratieprojecten**

In 2016 werd voor 1 demoproject de laatste schijf subsidie uitbetaald. Het gaat om een project binnen focusgebied 2A, getiteld "Efficiënt gebruik kengetallen melkvee voor optimalisatie bedrijfsvoering", dat 9.892 euro overheidssteun kreeg.

In 2016 werd een nieuwe oproep voor het indienen van demonstratieprojecten georganiseerd. De projecten moesten kaderen binnen een van volgende thema's:

- Alternatieve verdienmodellen
- Smart farming
- Klimaatmitigatie

Een korte beschrijving van de 8 weerhouden projecten staat op de website www.vlaanderen.be/landbouw/demo.

1.3.2 **Maatregel 2 - Bedrijfsadviesdiensten, bedrijfsbeheersdiensten en bedrijfsverzorgingsdiensten**

In 2016 werden 21 adviezen voor starters (focusgebied 2B) en 176 adviezen voor niet-starters (focusgebied 4B) uitbetaald. In totaal werd 85.256 euro steun verleend voor advies aan 155 landbouwers. Eind juli 2016 werd de tweede overheidsopdracht gepubliceerd waarmee adviesdiensten werden geselecteerd die over 1 of meerdere modules advies mogen geven in de periode 2017-2018.

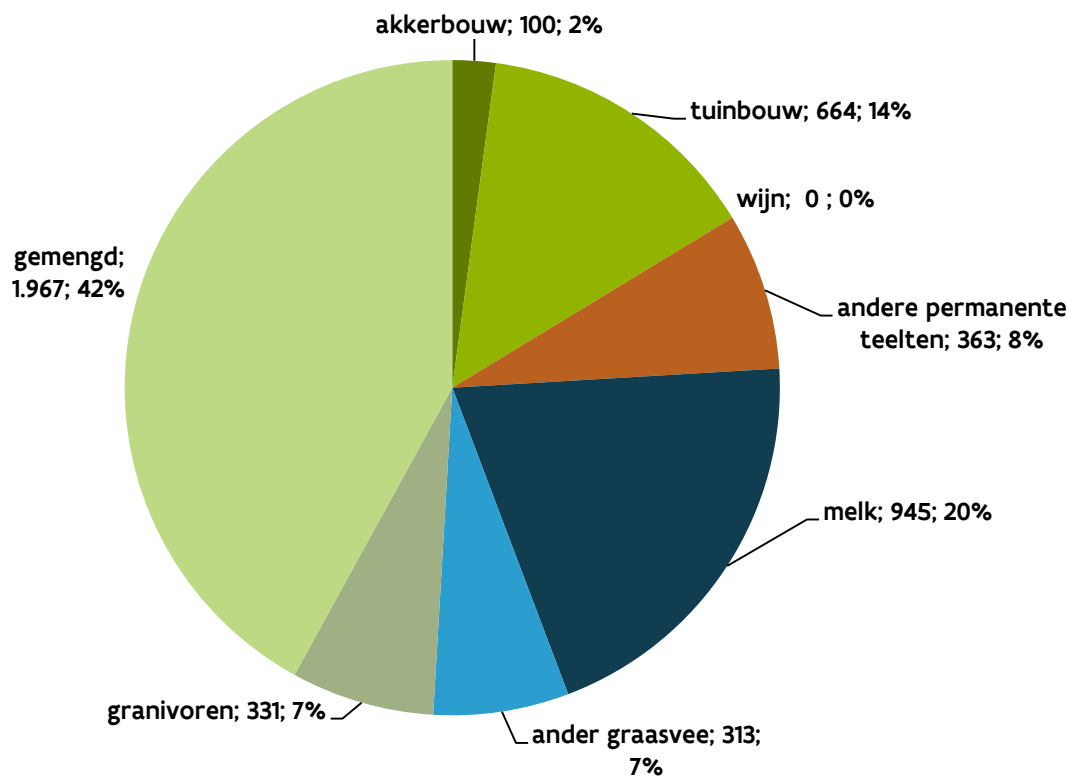
1.3.3 **Maatregel 4 – Investeringsactiviteiten in materiële activa**

1.3.3.1 **Steun aan investeringen op het landbouwbedrijf**

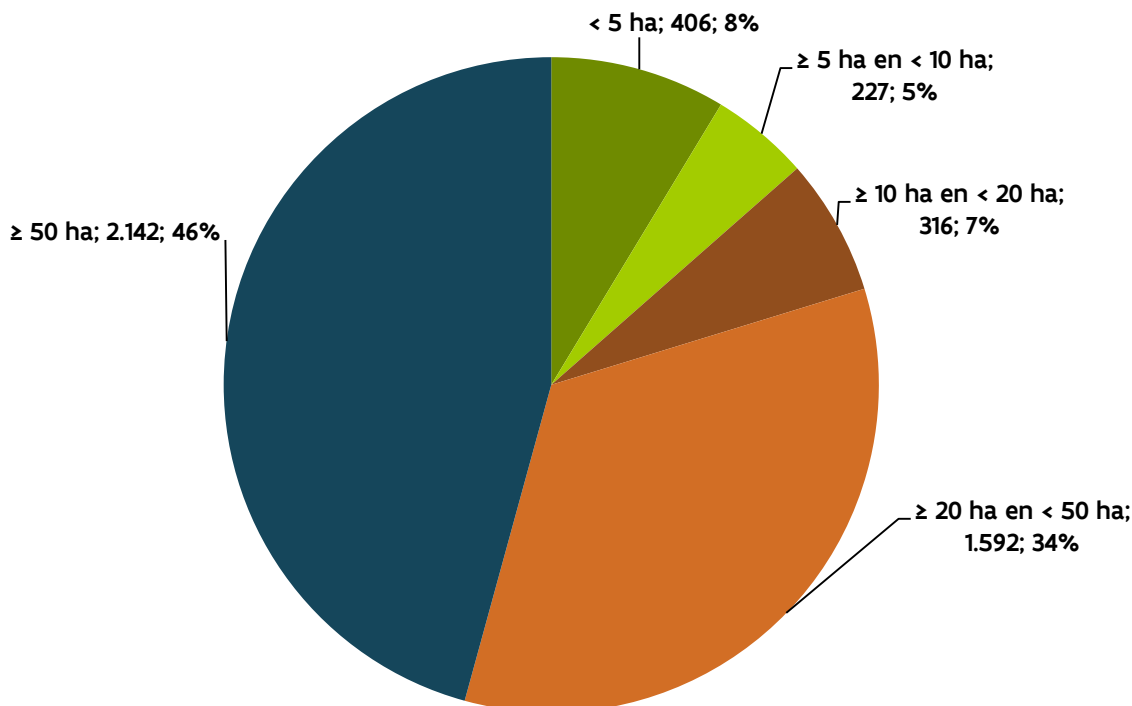
Voor 4.683 dossiers van 2.397 bedrijven werd in 2016 de laatste schijf investeringssteun uitbetaald, waarvan 86% binnen focusgebied 2A, 3% binnen focusgebied 5B en 11% binnen focusgebied 5D. In totaal ontvingen deze dossiers bijna 49 miljoen euro steun. Daarvan was 99% voor dossiers uit PDPO II (zogenaamde lasten uit het verleden).

Bij 69% van de 2.397 gesteunde bedrijven werd het dossier ingediend door een natuurlijk persoon. Daarvan was 6% een vrouw en 37% jonger dan 40 jaar.

42% van de 4.683 uitbetaalde dossiers werd uitgevoerd op een gemengd bedrijf, 20% op een melkveebedrijf en 14% op een tuinbouwbedrijf (figuur 1). 46% van de uitbetaalde dossiers werd uitgevoerd door een bedrijf groter dan 50 hectare (figuur 2). 1,1% van de totale uitgaven ging naar een biologisch bedrijf.

Figuur 1 Absolute en procentuele verdeling van het aantal uitbetaalde dossiers *M04 Steun aan investeringen op het landbouwbedrijf* over de verschillende bedrijfstypes (2016)

Figuur 2 Absolute en procentuele verdeling van het aantal uitbetaalde dossiers *M04 Steun aan investeringen op het landbouwbedrijf* over vijf categorieën van bedrijfsgrootte (2016)

1.3.3.2 **Projectsteun voor innovaties in de landbouw**

Deze maatregel is in 2016 van start gegaan. Er werden 11 projecten geselecteerd. Er zijn nog geen uitbetalingen geweest.

1.3.3.3 **Investeringssteun voor verwerking en afzet van land- en tuinbouwproducten**

Voor deze maatregel is nog geen oproep georganiseerd.

1.3.3.4 **Steun aan niet-productieve investeringen op het landbouwbedrijf**

Deze maatregel is in 2016 van start gegaan. Er werden 21 dossiers geselecteerd. Er zijn nog geen uitbetalingen geweest op deze maatregel.

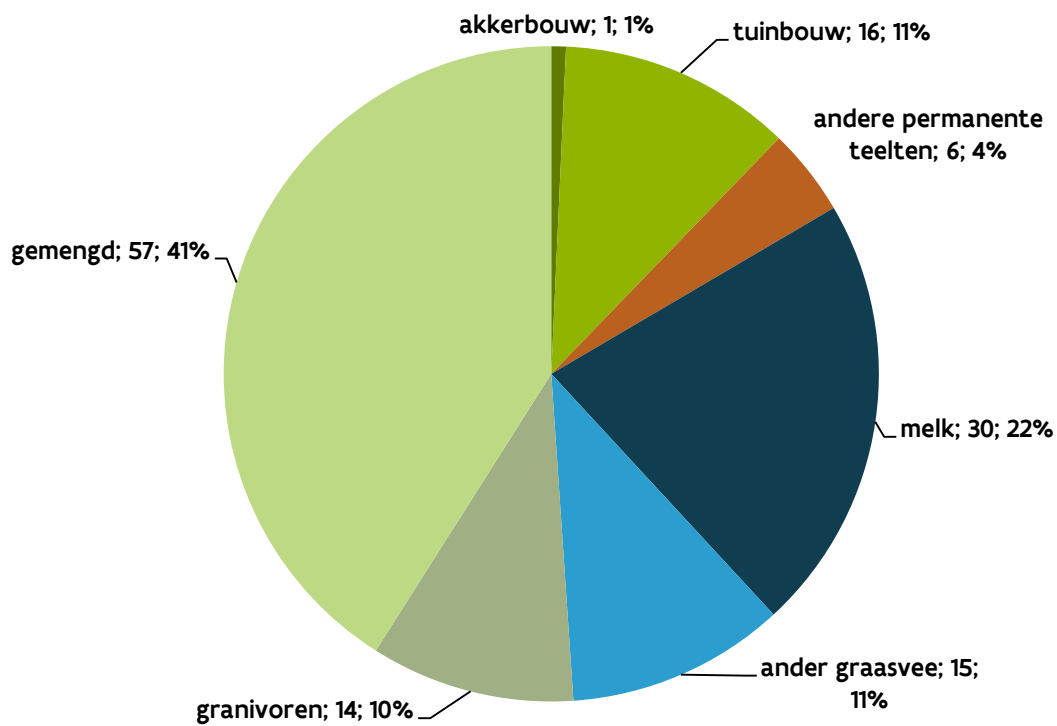
1.3.4 **Maatregel 6 - Ontwikkeling van landbouwbedrijven en ondernemingen**

1.3.4.1 **Overnamesteun voor jonge landbouwers**

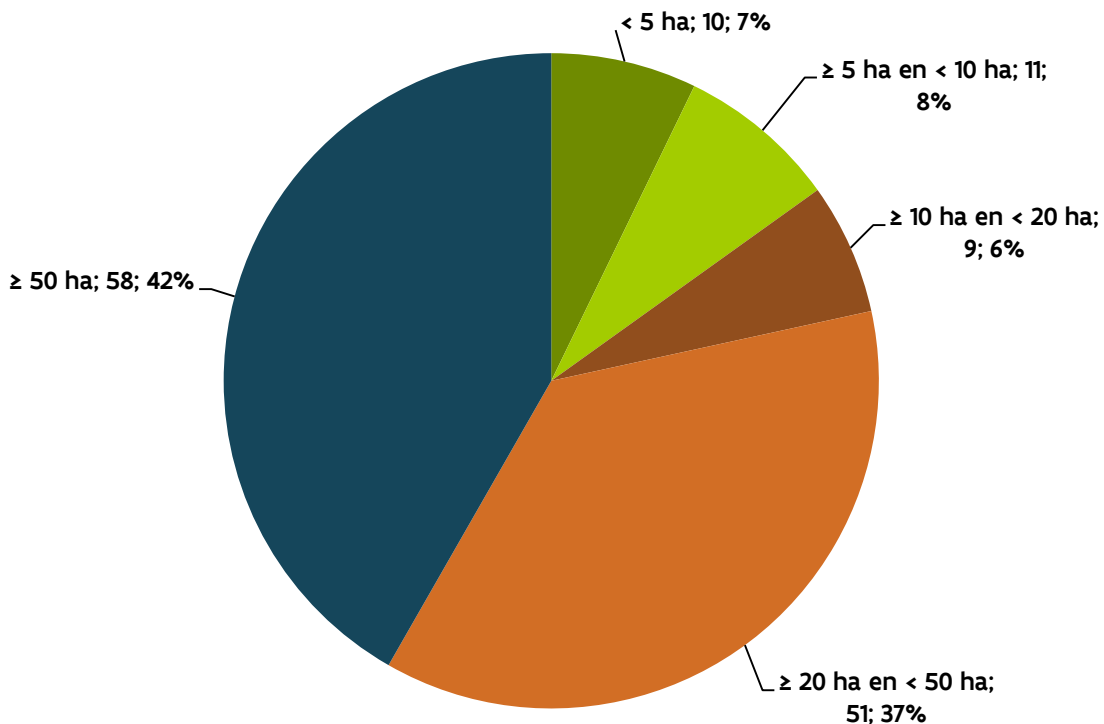
Voor 139 dossiers werd in 2016 de laatste schijf overnamesteun uitbetaald. Samen zijn deze dossiers goed voor meer dan 6 miljoen euro overheidssteun. Alle dossiers zijn PDPO II-dossiers (zogenaamde lasten uit het verleden).

21% van de gesteunde landbouwers was een vrouw.

De meeste dossiers hadden betrekking op gemengde (41%) en melkveebedrijven (22%) (figuur 3). 42% van de dossiers betrof een bedrijf groter dan 50 hectare en 37% ging over een bedrijf tussen 20 en 50 hectare (figuur 4).

Figuur 3 Absolute en procentuele verdeling van het aantal uitbetaalde dossiers *M06 overnamesteun voor jonge landbouwers* over de verschillende bedrijfstypes (2016)

Figuur 4 Absolute en procentuele verdeling van het aantal uitbetaalde dossiers *M06 overnamesteun voor jonge landbouwers* over vijf categorieën van bedrijfsgrootte (2016)

1.3.4.2 Aanloopsteun voor ontwikkeling van kleine landbouwondernemingen

Deze maatregel is opgestart in 2016. Er werden 8 dossiers geselecteerd. Er zijn nog geen uitbetalingen geweest op deze maatregel.

1.3.5 Maatregel 7 - Basisdiensten en dorpsvernieuwing in plattelandsgebieden

1.3.5.1 Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door investeringen

Deze maatregel ging in 2015 van start. De oproepen worden georganiseerd door de provincies. In 2016 werden 18 projecten geselecteerd. Er zijn nog geen projecten uitbetaald.

1.3.5.2 Inrichting in functie van Natura 2000

- Natuurinrichting

De eerste oproep voor deze submaatregel zal in 2017 georganiseerd worden.

- Natuurprojectovereenkomst

Deze submaatregel ging in 2016 van start. In 2016 werd 1 project uitbetaald, goed voor 10.934 euro overheidssteun. 45.500 personen kunnen dankzij dit project genieten van de verbeterde voorzieningen.

- Uitzonderlijke eenmalige inrichtingsmaatregelen binnen erkende reservaten

Deze submaatregel ging in 2016 van start. Er zijn 11 projecten geselecteerd. Er zijn nog geen uitbetaalde projecten.

- Investeringssubsidies natuur

In 2016 werd 1 project uitbetaald, goed voor 14.336 euro overheidssteun. 28.755 personen kunnen dankzij dit project genieten van de verbeterde voorzieningen.

Voor de nieuwe oproep van 2016 werden 13 PDPO III-projecten goedgekeurd

(<https://www.natura2000.vlaanderen.be/project/investeringsubsidies-natuur-2016-0>).

1.3.6 Maatregel 8 - Investerings in de ontwikkeling van bosgebieden en de verbetering van de levensvatbaarheid van bossen

1.3.6.1 Bebossing

Aanlegsubsidie

In 2016 werden 13 personen uitbetaald voor aanleg bebossing, voor een totaal areaal van 20 hectare. Er werd 31.049 euro overheidssteun aan deze dossiers (allemaal eerder goedgekeurde dossiers) uitgegeven.

Onderhoudssubsidie en inkomenscompensatie

In 2016 gebeurden geen uitbetalingen voor deze steunmaatregel.

1.3.6.2 Aanleg van een boslandbouwsysteem

In 2016 werden 12 boslandbouwprojecten goedgekeurd. Zes eerder goedgekeurde projecten werden uitbetaald, voor een totaal areaal van 15,5 hectare. Hieraan werd 28.003 euro steun verleend.

1.3.6.3 Herbebossing

In 2016 werden geen projecten uitbetaald.

1.3.7 Maatregel 9 - Oprichting van producentengroeperingen en -organisaties

Deze maatregel is in 2016 van start gegaan met een eerste oproep, waarna dossiers van 4 PO's zijn goedgekeurd in drie verschillende sectoren: varkensvlees, zuivel en eieren.

Er zijn nog geen uitbetalingen gedaan in 2016.

1.3.8 Maatregel 10 - Agromilieu

In 2016 is bijna 18 miljoen euro uitbetaald aan agromilieu-klimaatcontracten. Daarvan was 15,6 miljoen euro voor contracten onder prioriteit 4 en 2,4 miljoen euro voor contracten onder focusgebied 5D. Er zijn zowel PDPO III-contracten als lasten uit het verleden (PDPO II-contracten) uitbetaald.

In totaal zijn er 19.187 contracten (18.196 binnen prioriteit 4 en 991 binnen focusgebied 5D) uitbetaald, goed voor een totaal uitbetaald areaal van 38.990 hectare (waarvan 33.422 hectare onder prioriteit 4 en 5.568 hectare onder focusgebied 5D).

De verdeling van het aantal uitbetaalde contracten en het uitbetaalde areaal over de vier geprogrammeerde focusgebieden is weergegeven in figuur 5 en figuur 6.

1.3.9 Maatregel 11 – Biologische landbouw

In 2016 is 854.073 euro uitbetaald aan 415 bedrijven, voor een totaal areaal van 4.037 hectare. Daarvan is 514 hectare in omschakeling en op 3.522 hectare werd de voortzetting van biolandbouw gesteund. Met uitzondering van enkele rechtzettingen van oudere contracten waren alle uitbetaalde contracten PDPO III-contracten.

1.3.10 Maatregel 16 - Samenwerking

1.3.10.1 Steun voor de oprichting en werking van EIP-operationele groepen

Er zijn nog geen uitbetaalde projecten van deze maatregel. De eerste oproep werd in 2016 uitgeschreven. De voorstellen mochten een thema naar keuze behandelen of het thema IHD/PAS (Instandhoudingsdoelstellingen / Programmatische Aanpak Stikstof). Er zijn vijf operationele groepen geselecteerd: <http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/voorlichting/eip>.

1.3.10.2 Plattelandsontwikkeling door samenwerking met de stedelijke omgeving

Deze maatregel ging in 2015 van start. De oproepen worden georganiseerd door de provincies. In 2016 werden vijf projecten geselecteerd. Er zijn nog geen projecten uitbetaald.

1.3.10.3 Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking

Deze maatregel ging in 2016 van start. De oproepen worden georganiseerd door de provincies. In 2016 werden 21 projecten geselecteerd. Er zijn nog geen projecten uitbetaald.

1.3.11 Maatregel 17 – Risicobeheer

Deze maatregel werd nog niet opgestart.

1.3.12 Maatregel 19 - Steun voor plaatselijke ontwikkeling in het kader van Leader

1.3.12.1 Opmaak lokale ontwikkelingsstrategieën

De oprichting van de Plaatselijke Groepen (PG's) en de opmaak van de lokale ontwikkelingsstrategieën gebeurde in 2015. Er zijn 12 PG's aangeduid, die samen een gebied bestrijken met een populatie van 2.146.307 inwoners. Voor de opmaak van de lokale ontwikkelingsstrategieën werd in 2016 niets meer uitbetaald.

1.3.12.2 Uitvoering lokale ontwikkelingsstrategieën

Er zijn 3 projecten afgerond in 2016, voor een totaal subsidiebedrag van bijna 100.000 euro. Het gaat om de West-Vlaamse projecten "Centrum den Tap", "Gek doen is gezond" en "Plaatsspecifiek kalkstrooien met behulp van RTK-GPS". Van twee projecten is een vzw de promotor, 1 project heeft een KMO als promotor.

1 afgewerkt project droeg bij aan focusgebied 1C en bereikte met de georganiseerde opleidingen 37 deelnemers. De twee andere projecten droegen bij aan focusgebied 6A.

In 2016 werden 74 nieuwe projecten goedgekeurd.

1.3.12.3 Samenwerkingsprojecten

Er zijn nog geen uitgaven gedaan voor deze maatregel.

1.3.12.4 Werking plaatselijke groepen

Voor de werking van de PG's (Plaatselijke Groepen) werd in 2016 meer dan 1,1 miljoen euro overheidssteun uitbetaald.

1.4 BESCHRIJVING VAN DE UITVOERING VAN HET PROGRAMMA PER FOCUSGEBIED IN 2016

1.4.1 Focusgebied 1A

Hoewel er geen maatregelen onder dit focusgebied geprogrammeerd konden worden, dragen de maatregelen M01, M02 en M16 toch bij aan de doelstelling van het bevorderen van innovatie, samenwerking en de ontwikkeling van een kennisbasis op het platteland.

De jaarprogramma's van 2015 van **M01 naschoolse vorming** werden zoals voorzien uitbetaald in 2015 en 2016. Ter uitvoering van deze jaarprogramma's werden cursussen, stages en korte vormingsactiviteiten georganiseerd. In totaal werden 5.938 opleidingen gesteund, waarmee 126.060 deelnemers bereikt werden tijdens 253.034 opleidingsdagen.

41% van de unieke deelnemers aan cursussen en stages was een vrouw en de helft was jonger dan 40 jaar. Van de korte vormingsactiviteiten worden geen deelnemerslijsten bijgehouden en zijn dus ook geen unieke aantallen deelnemers beschikbaar. Naar schatting 37% van de deelnemers aan deze activiteiten was een vrouw.

De totale overheidsuitgaven voor deze opleidingen bedroegen 3.726.315 euro.

In 2016 werd voor 1 **demoproject (M01)** ("Efficiënt gebruik kengetallen melkvee voor optimalisatie bedrijfsvoering") de laatste schijf subsidie uitbetaald. Het project kreeg 9.892 euro overheidssteun. In 2016 werd een nieuwe oproep voor het indienen van demonstratieprojecten georganiseerd. De projecten moesten kaderen binnen een van volgende thema's:

- Alternatieve verdienmodellen
- Smart farming
- Klimaatmitigatie

Een korte beschrijving van de 8 weerhouden projecten staat op de website www.vlaanderen.be/landbouw/demo.

In 2016 werden binnen **M02 bedrijfsadvies** 21 adviezen voor starters en 176 adviezen voor niet-starters uitbetaald. In totaal werd 85.256 euro steun verleend voor advies aan 155 landbouwers. Eind juli 2016 werd de tweede overheidsopdracht gepubliceerd waarmee adviesdiensten werden geselecteerd die over 1 of meerdere modules advies mogen geven in de periode 2017-2018.

Voor **M16 steun voor de oprichting en werking van EIP-operationele groepen** zijn er nog geen uitbetaalde projecten. De eerste oproep werd in 2016 uitgeschreven. De voorstellen mochten een thema naar keuze behandelen of het thema IHD/PAS. Er zijn vijf operationele groepen geselecteerd: <http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/voorlichting/eip>.

Voor **M16 plattelandsontwikkeling door samenwerking met de stedelijke omgeving** zijn er nog geen uitbetaalde projecten. Deze maatregel ging in 2015 van start. De oproepen worden georganiseerd door de provincies.

1.4.4 Focusgebied 2A

Via de jaarprogramma's van **M01 naschoolse vorming** uitbetaald in 2016 zijn er 4.677 opleidingen gesteund binnen focusgebied 2A. Daarmee zijn 107.951 deelnemers bereikt tijdens 65.886 opleidingsdagen. In totaal werd hiervoor 1,8 miljoen euro overheidssteun gegeven. Voor nieuwe opleidingen binnen focusgebied 2A werd in 2016 1,7 miljoen euro vastgelegd.

In 2016 werd binnen focusgebied 2A voor 1 **demoproject (M01)** de laatste schijf subsidie uitbetaald. Het project getiteld "Efficiënt gebruik kengetallen melkvee voor optimalisatie bedrijfsvoering" kreeg 9.892 euro overheidssteun. Voor nieuwe projecten binnen focusgebied 2A werd in 2016 374.997 euro vastgelegd.

Voor 4.049 dossiers van **M04 steun aan investeringen op het landbouwbedrijf** werd in 2016 de laatste schijf steun uitbetaald voor projecten die kaderen binnen focusgebied 2A, aan 1.879 bedrijven. In totaal ontvingen deze dossiers bijna 30 miljoen euro steun. Daarvan is meer dan 99% voor PDPO II-dossiers (zogenaamde lasten uit het verleden). Bij 71% van de 1.879 gesteunde bedrijven werd het dossier ingediend door een natuurlijk persoon. Daarvan was 6% een vrouw en 37% jonger dan 40 jaar. In kalenderjaar 2016 werd voor nieuwe investeringsdossiers onder focusgebied 2A 25,7 miljoen euro vastgelegd.

Voor de maatregelen **M04 projectsteun innovatieve investeringen**, **M06 ontwikkelingssteun voor kleine landbouwbedrijven** en **M16 EIP operationele groepen** zijn er nog geen uitbetalingen geweest in de periode 2014-2016. Voor nieuwe EIP-projecten (M16) binnen focusgebied 2A werd in 2016 29.811 euro vastgelegd.

1.4.5 Focusgebied 2B

Via de jaarprogramma's van **M01 naschoolse vorming** uitbetaald in 2016 zijn er 799 opleidingen gesteund binnen focusgebied 2B. Daarmee werden 2.556 deelnemers bereikt tijdens 182.074 opleidingsdagen. In totaal werd hiervoor bijna 1,8 miljoen euro overheidssteun gegeven. Voor nieuwe opleidingen binnen focusgebied 2B werd in 2016 bijna 2,2 miljoen euro vastgelegd.

Met **M02 bedrijfsadvies** werden er binnen focusgebied 2B 21 adviesaanvragen van 15 starters behandeld, goed voor 9.818 euro overheidssteun. Voor nieuwe adviezen binnen focusgebied 2B werd in 2016 110.635 euro vastgelegd.

Voor 139 dossiers (allemaal PDPO II-dossiers) van **M06 overnamesteun** werd in 2016 de laatste schijf vestigingssteun uitbetaald binnen focusgebied 2B. Samen zijn deze dossiers goed voor meer dan 6 miljoen euro overheidssteun. 21% van de gesteunde landbouwers was een vrouw. De meeste dossiers hadden betrekking op gemengde (41%) en melkveebedrijven (22%) (figuur 3). 42% van de dossiers betrof een bedrijf groter dan 50 hectare en 37% ging over een bedrijf tussen 20 en 50 hectare (figuur 4). In kalenderjaar 2016 werd voor nieuwe overnamedossiers onder focusgebied 2B 7,7 miljoen euro vastgelegd.

Voor **M08 herbebossing** zijn er in 2016 geen projecten uitbetaald. Er zijn geen nieuwe projecten goedgekeurd in 2016.

In 2016 is binnen **M10 agromilieu** 15,6 miljoen euro uitbetaald aan agromilieu-klimaatcontracten binnen prioriteit 4. In totaal zijn daarmee 18.196 contracten uitbetaald, goed voor een totaal uitbetaald areaal van 33.422 hectare. Er zijn zowel PDPO II- als PDPO III-contracten uitbetaald. De in 2016 voor M10 vastgelegde middelen voor prioriteit 4 bedragen 11,9 miljoen euro.

In 2016 is op **M11 biologische landbouw** 854.073 euro uitbetaald aan 415 bedrijven, voor een totaal areaal van 4.037 hectare. Daarvan is 514 hectare in omschakeling en op 3.522 hectare werd de voortzetting van biolandbouw gesteund. De in 2016 voor M11 vastgelegde middelen bedragen 1,5 miljoen euro.

Voor **M16 EIP operationele groepen** zijn er nog geen uitbetalingen geweest in de periode 2014-2016. Voor nieuwe EIP-projecten binnen prioriteit 4 werd 59.925 euro vastgelegd in 2016.

1.4.9 Focusgebied 5B

Op **M01 demoprojecten** zijn er nog geen uitbetalingen onder focusgebied 5D. Voor nieuwe projecten werd 200.000 euro vastgelegd in 2016.

Voor 127 dossiers van **M04 steun aan investeringen op het landbouwbedrijf** werd in 2016 de laatste schijf steun uitbetaald voor projecten die kaderen binnen focusgebied 5B, aan 120 bedrijven. In totaal ontvingen deze dossiers bijna 1,5 miljoen euro steun. Daarvan is meer dan 99% voor PDPO II-dossiers (zogenaamde lasten uit het verleden). Voorbeelden van investeringen onder focusgebied 5B zijn energieschermen in serres, energiezuinige ventilatiesystemen, isolatie, melkvoorcoolers, warmtepompen, zonneboilers, ...

Bij 67% van de 120 gesteunde bedrijven werd het dossier ingediend door een natuurlijk persoon. Daarvan was 10% een vrouw en 40% jonger dan 40 jaar.

In kalenderjaar 2016 werd voor nieuwe investeringsdossiers onder focusgebied 5B 447.436 euro vastgelegd.

Voor **M16 EIP operationele groepen** zijn er nog geen uitbetalingen geweest in de periode 2014-2016. Voor nieuwe EIP-projecten binnen focusgebied 5B werd 59.826 euro vastgelegd in 2016.

1.4.10 Focusgebied 5D

Voor 507 dossiers van **M04 steun aan investeringen op het landbouwbedrijf** werd in 2016 de laatste schijf steun uitbetaald voor projecten die kaderen binnen focusgebied 5D, aan 398 bedrijven. In totaal ontvingen deze dossiers 17,8 miljoen euro steun. Daarvan is meer dan 99% voor PDPO II-dossiers (zogenaamde lasten uit het verleden). Voorbeelden van investeringen onder focusgebied 5D zijn ammoniakemissie arme stalsystemen, emissiearme vloersystemen, mestrobot, pocketvergister, tractoren op aardgas of hernieuwbare energie, ...

Bij 61% van de 398 gesteunde bedrijven werd het dossier ingediend door een natuurlijk persoon. Daarvan was 7% een vrouw en 40% jonger dan 40 jaar.

In kalenderjaar 2016 werd voor nieuwe investeringsdossiers onder focusgebied 5D 8,3 miljoen euro vastgelegd.

In 2016 is onder **M10 agromilieu** 2,4 miljoen euro uitbetaald aan agromilieu-klimaatcontracten binnen focusgebied 5D. In totaal zijn er 991 contracten uitbetaald, goed voor een totaal uitbetaald areaal van 5.568 hectare. Er zijn zowel PDPO II- als PDPO III-contracten uitbetaald. De in 2016 voor M10 vastgelegde middelen bedragen 3,9 miljoen euro.

1.4.11 Focusgebied 5E

In 2016 werden 13 personen uitbetaald voor **M08 bebossing** (aanleg), voor een totaal areaal van 20 hectare. Er werd 31.049 euro overheidssteun aan deze dossiers (allemaal eerder goedgekeurde dossiers) uitgegeven. Er werd in 2016 geen onderhoudssubsidie en inkomenscompensatie uitbetaald. De in 2016 vastgelegde middelen voor bebossingsdossiers bedragen 58.474 euro.

In 2016 werden 12 boslandbouwprojecten goedgekeurd (**M08 aanleg van een boslandbouwsysteem**). Zes eerder goedgekeurde projecten werden uitbetaald, voor een totaal areaal van 15,5 hectare. Hieraan werd 28.003 euro steun verleend. De in 2016 vastgelegde middelen bedragen 56.266 euro.

1.4.12 Focusgebied 6B

M07 versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door investeringen (OKW investeringen), M16 versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking (OKW samenwerking), en M16 samenwerking met de stedelijke omgeving hebben nog geen uitbetaalde projecten. Er zijn wel al projecten goedgekeurd: 18 voor M07 OKW investeringen, 21 voor M16 OKW samenwerking en 5 voor M16 samenwerking met de stedelijke omgeving.

Voor nieuwe projecten van M07 OKW investeringen werd in 2016 bijna 2,3 miljoen euro vastgelegd. Voor nieuwe projecten van M16 OKW samenwerking was dat bijna 1,8 miljoen euro. Voor nieuwe projecten van M16 samenwerking met de stedelijke omgeving werd 60.000 euro vastgelegd.

Voorbeeldproject Hernieuwbare energie in Wase velden en steden (M16 samenwerking met de stedelijke omgeving)

In 2013 heeft de Provincie Oost-Vlaanderen een Hernieuwbare Energiescan gemaakt. Hieruit blijkt dat 36% van de gebruikte energie in het Waasland door lokale hernieuwbare energie opgewekt kan worden. Het doel van dit project is om in fase 1 een visie, strategie en actieplan "Hernieuwbare Energie in Wase Velden en Steden" op te stellen. Het streefdoel is om het volledige potentieel voor biomassa, zonne- en windenergie tegen 2030 te realiseren op het Wase platteland. Een ambitieuze doelstelling, aangezien in 2011 slechts 2% van het energieverbruik lokaal en duurzaam geproduceerd werd. Door samenwerking met de stad Sint-Niklaas worden extra financiële middelen aangetrokken om de hernieuwbare energieprojecten in het platteland op te starten, waarna een deel van de elektriciteit terug naar de stad kan vloeien. Eens dit strategisch plan opgemaakt is, volgt fase 2 waar de uitvoering centraal staat.

M19 Leader is opgedeeld in vier submaatregelen.

1. Opmaak lokale ontwikkelingsstrategieën

De oprichting van de Plaatselijke Groepen (PG's) en de opmaak van de lokale ontwikkelingsstrategieën gebeurde in 2015. Er zijn 12 PG's aangeduid, die samen een gebied bestrijken met een populatie van 2.146.307 inwoners. Voor de opmaak van de lokale ontwikkelingsstrategieën werd in 2016 niets meer uitbetaald.

2. Uitvoering lokale ontwikkelingsstrategieën

Er zijn 3 projecten afgerond in 2016, voor een totaal subsidiebedrag van bijna 100.000 euro. Het gaat om de projecten in West-Vlaanderen "Centrum den Tap", "Gek doen is gezond" en "Plaatsspecifiek kalkstrooien met behulp van RTK-GPS". Van twee projecten is een vzw de promotor, 1 project heeft een KMO als promotor. De in 2016 vastgelegde middelen bedragen bijna 4 miljoen euro. 1 afgewerkt project droeg bij aan focusgebied 1C en bereikte met de georganiseerde opleidingen 37 deelnemers. De twee andere projecten droegen bij aan focusgebied 6A.

3. Samenwerkingsprojecten

Er zijn nog geen uitgaven gedaan voor deze maatregel. Er werden ook nog geen middelen vastgelegd.

4. Werking plaatselijke groepen

Voor de werking van de PG's (Plaatselijke Groepen) werd in 2016 meer dan 1,1 miljoen euro overheidssteun uitbetaald. Er werden geen middelen vastgelegd in 2016.

Voorbeeldproject Groenten uit Essen. Samentuinen in het kloosterdomein van de Redemptoristen

Sinds 2013 is Kempens Landschap eigenaar van het park van het klooster- en schooldomein van de paters Redemptoristen in Essen. Na jarenlange verwaarlozing herwint dit domein stelselmatig haar charme. Met dit project heeft Kempens Landschap als doel het landschap verder in ere te herstellen en een breder gebruik door de lokale (school)gemeenschap te stimuleren. Dit wil ze doen door de voormalige moestuin nieuw leven in te blazen als locatie voor samen- en schooltuinieren, alsook door meer beleving te brengen in de boomgaarden via schapenbegrazing en bijenteelt. Hierbij kan het tuinbouwaspect van het park terug onder de aandacht worden gebracht, zowel voor de leerlingen van de school zelf als voor andere bezoekers.

Meer info: <http://www.ruraalnetwerk.be/projecten/groenten-uit-essen-samentuinen-het-kloosterdomein-van-de-redemptoristen>

Voorbeeldproject: Couleur Locale

De voorbije maanden is er intens contact tot stand gekomen tussen de vluchtelingen in het Peeterskasteel en een groep mensen uit de regio. Doel van het project is om de vluchtelingen een traject aan te bieden naar een (al dan niet bezoldigde) tewerkstelling, een zinvolle dagbesteding en een betaalbare woning, zelfstandig of in een buddysysteem. Wie ondernemerstalent heeft, krijgt de kans om dat te ontwikkelen. Op die manier willen we talent in onze regio verankeren en de afhankelijkheid van allerlei opvang- en steunmechanismen verminderen. Dat doen we door een samenwerkingsplatform te bouwen waar (lokale) ondernemers, de vastgoedsector, het bestaande sociale netwerk dat in onze regio actief is, samen te brengen. Dit is een steuncomité dat bereid is om de eigen expertise in te zetten, out of the box te denken en te zoeken naar antwoorden voor een nieuwe groep van mensen die hier aangekomen zijn en hopen op een nieuwe toekomst.

Meer info: <http://www.ruraalnetwerk.be/projecten/couleur-locale>

1.5 TECHNISCHE BIJSTAND

De middelen voorzien voor technische bijstand worden besteed binnen twee posten: de algemene technische bijstand en het Vlaams Ruraal Netwerk. Tabel 8 geeft een overzicht van de technische bijstandsuitgaven in 2016.

1.5.1 Algemene technische bijstand

Binnen deze maatregel kaderen uitgaven voor voorbereiding, beheer, toezicht, monitoring, evaluatie en voorlichting.

De horizontale of programmabrede technische bijstand wordt beheerd door de beheersautoriteit. In 2016 werd, naast personeelskosten voor beheer en monitoring van het programma, ook een deel van de ex-postevaluatie PDPO II betaald.

De verticale of maatregelspecifieke technische bijstand wordt beheerd door de beheersdiensten. De provincies staan in voor de uitvoering en begeleiding van de gebiedsgerichte werking en ontvangen hiervoor een financiële bijdrage.

1.5.2 Vlaams Ruraal Netwerk

Zie hoofdstuk 4.

1.5.3 Overzicht uitgaven technische bijstand

Tabel 8 Overzicht uitgaven technische bijstand 2016 (euro)

	ELFPO (euro)	Totale overheidssteun (euro)
1. Algemene technische bijstand		
1.1 voorbereiding	0,00	0,00
1.2 beheer	173.781	347.562
1.3 toezicht	0,00	0,00
1.4 monitoring en evaluatie	56.654	113.309
1.5 voorlichting en communicatie	0,00	0,00
1.6 controle en audit	0,00	0,00
totaal algemene technische bijstand	230.435	460.871
2. Ruraal netwerk		
2.1 beheer	1.718	3.435
2.2 uitvoering actieplan	51.111	102.222
totaal ruraal netwerk	52.829	105.657
Algemeen totaal	283.264	566.528

De verschillen met de cijfers van het Vlaams betaalorgaan zijn te wijten aan een misboeking (9.825 euro) die gebeurde in 2016, waarbij een dossier verkeerdelijk op VRN werd geboekt in plaats van op algemene technische bijstand.

2 IMPLEMENTATIE VAN HET EVALUATIEPLAN

2.1 WIJZIGINGEN AAN HET EVALUATIEPLAN

Het evaluatieplan zoals opgenomen in het programmadocument werd niet gewijzigd.

2.2 BESCHRIJVING VAN DE EVALUATIEACTIVITEITEN

2.2.1 **Evaluatieactiviteiten**

In 2016 vonden verschillende activiteiten plaats met betrekking tot monitoring en evaluatie van het PDPO III.

- *PDPO III jaarverslag*: Het eerste jaarverslag, dat de eerste twee uitvoeringsjaren 2014 en 2015 behandelde, werd op 30 juni 2016 ingediend bij de Europese Commissie. De bemerkingen van de Europese Commissie, ontvangen op 22 augustus 2016, zijn beantwoord, waarna het jaarverslag officieel werd goedgekeurd.
- *Voorbereiding PDPO III jaarverslag 2016*: Het jaarverslag dat in 2017 dient ingediend te worden, is een uitgebreid jaarverslag, waarin de gemeenschappelijke evaluatievragen een eerste keer beantwoord worden. In 2016 werd de aanpak van dit uitgebreide jaarverslag voorbereid.
- *Duurzaamheidsdatabank VLIF*: De methodologie voor berekening van de duurzaamheidseffecten van de VLIF-investeringssteun werd conceptueel afgewerkt in 2016.
- *Methodologie bijkomende resultaatindicatoren*: De methode voor berekening van de bijkomende resultaatindicatoren 2A, 5B en 5D werd voorbereid, aan de hand van de Europese richtlijnen die hiervoor ter beschikking werden gesteld.
- *Klimaatmitigatie in de landbouw*: Dit rapport lijst maatregelen op die de landbouwbedrijven kunnen nemen om de uitstoot van broeikasgassen te reduceren. Hiervoor werd nationaal en internationaal onderzoek gescreend op maatregelen op vlak van veeteelt, stal- en mestmanagement en energiegebruik op het landbouwbedrijf.
- *Monitoring Pijler 1*: Binnen het departement Landbouw en Visserij is een studie afgewerkt over de uitvoering van Pijler 1, over de toepassing van de vergroeningsmaatregelen en de interactie met de opname van bepaalde Pijler 2-maatregelen.
- *Landbouw en IHD*: In samenwerking met ANB en het Departement Landbouw en Visserij werd een overzicht (literatuurstudie) gemaakt van mogelijke bijkomende vrijwillige maatregelen die landbouwers kunnen nemen om IHD-doelen te halen.
- *Ex post evaluatie PDPO II*: De ex post evaluatie PDPO II werd opgeleverd door de externe evaluatoren en ingediend bij de Europese Commissie in 2016.
- *Interne evaluatie VRN*: Het Vlaams Ruraal Netwerk maakte een evaluatie van de eigen werking.
- *Economische impact PDPO III (2017)*: De impact van enkele PDPO III-maatregelen op een aantal economische parameters werd onderzocht, analoog aan de analyse in de ex post evaluatie PDPO II (Verspecht & Buysse, 2017).

2.2.2 Netwerkactiviteiten

De beheersautoriteit nam deel aan de bijeenkomsten van de Europese *Expert Group on Monitoring and Evaluating the CAP*. Deze vergaderingen vonden plaats op 24 mei en 18 november 2016. De documenten van deze vergaderingen werden kritisch bestudeerd en meegenomen in de voorbereiding en uitvoering van de monitoring en evaluatie van het Vlaamse programma.

De beheersautoriteit nam deel aan de Good Practice Workshop “Targeted data management for evidence based evaluation of Rural Development Programmes 2014-2020”, georganiseerd door de Evaluatie Helpdesk op 5-6 december 2016 in Bordeaux.

2.3 BESCHRIJVING VAN DE ACTIVITEITEN OP VLAK VAN DATAVERZAMELING EN DATABAHEER

2.3.1 Activiteiten in verband met verzameling en beheer van gegevens:

- *Op punt stellen van de monitoring*: Voor de maatregelen die niet vanaf begin 2015 opgestart zijn (steun voor de oprichting van producentenorganisaties, projectsteun voor innovaties in de land- en tuinbouw, steun voor niet-productieve investeringen op het landbouwbedrijf, steun voor de ontwikkeling van kleine landbouwbedrijven, versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking), is de monitoring op punt gesteld.
- *Landbouwmonitoringsnetwerk*: het nieuwe boekhoudpakket LMN2 werd in 2016 in gebruik genomen, zodat ook de komende jaren efficiënt boekhouddata van de land- en tuinbouwers kunnen verzameld worden. Goede data zijn van groot belang, ook voor bepaalde analyses bij evaluatie van PDPO III.
- *PDPO III jaarverslag 2014-2015*: de ontwerpversie van het jaarverslag werd voorgelegd aan de leden van het uitvoeringscomité en het toezichtcomité, om de kwaliteit van het rapport te bewaken.
- *Committed expenditure 2016*: De *committed expenditure* werd twee maal (8 februari en 17 oktober) doorgegeven aan de Europese Commissie.
- *Gegevensverzameling goedgekeurde projecten*: Op vraag van de Europese Commissie worden extra gegevens verzameld met betrekking tot de goedkeuring van projecten.
- *Biodiversiteitsmeetnetten*: Het akker- en weidevogelmeetnet zoals ontwikkeld tijdens PDPO II werd verder gezet met een meting in 2016.
- *Vorbereiding PDPO III jaarverslag 2016*: Het jaarverslag dat in 2017 dient ingediend te worden, is een uitgebreid jaarverslag, waarin de gemeenschappelijke evaluatievragen een eerste keer beantwoord worden. In 2016 werd de aanpak van dit uitgebreide jaarverslag voorbereid, waarbij ook onderzocht werd welke data nodig, beschikbaar en te verzamelen zijn.
- *Gegevensverzameling bijkomende resultaatindicatoren*: Voor berekening van de bijkomende resultaatindicatoren 2A, 5B en 5D werd onderzocht welke databronnen nodig zijn en hoe de data kunnen gebruikt worden. Voor de berekening van de bijkomende resultaatindicator 2A werden de data verzameld en aangeleverd aan de externe evaluator.

2.3.2 Moeilijkheden ondervonden bij verzameling en beheer van gegevens en oplossingen:

In 2016 werd voor de eerste keer een PDPO III-jaarverslag opgemaakt. De bijhorende gegevensverzameling was goed voorbereid en verliep daardoor relatief vlot. Na indienen van het jaarverslag kwamen er enkele opmerkingen van de Europese Commissie. Verwerking van die opmerkingen leerde ons hoe we de gegevensverzameling en rapportering in de toekomst nog kunnen verbeteren.

In de loop van 2016 vroeg de Europese Commissie nog extra monitoringgegevens te verzamelen. Het gaat om data over de geselecteerde projecten van de verschillende PDPO III-maatregelen, die twee maal per jaar moeten worden opgeleverd. Deze vraag kwam relatief laat in de programmaperiode, zodat de monitoring daar niet specifiek op afgestemd was. Toch hebben de beheersdiensten zich ingezet om de juiste data te verzamelen en tijdig op te leveren.

Het Vlaamse PDPO bestaat uit verschillende maatregelen, die worden beheerd en uitgevoerd door verschillende overheidsinstanties/beheersdiensten. Zij verzamelen en beheren alle data van hun maatregelen. Zodoende beschikt Vlaanderen niet over 1 operations database voor het gehele programma. De data nodig voor de jaarlijkse monitoring worden door de beheersdiensten aangeleverd aan de beheersautoriteit, die ze nakijkt en verwerkt tot het jaarverslag. Bij evaluaties kunnen extra data worden opgevraagd bij de beheersdiensten.

Tijdens de good practice workshop “Targeted data management for evidence based evaluation of Rural Development Programmes 2014-2020”, georganiseerd door de Evaluatie Helpdesk op 5-6 december 2016 in Bordeaux, werden ervaringen uitgewisseld tussen de lidstaten en werden nieuwe ideeën opgedaan voor het efficiënt verzamelen en bewerken van gegevens.

2.4 LIJST VAN AFGEWERKTE EVALUATIES

Uitgever/Redacteur	Auteur(s)	Titel	URL
Departement Landbouw en Visserij	Spriet A., Mariën J., Van Den Steen A.	Vlaams Ruraal Netwerk. Interne evaluatie. Werkjaar 2016.	https://ruraalnetwerk.be/sites/default/files/pagina_files/Evaluatie%20Vlaams%20Ruraal%20Netwerk%20-%20werkjaar%202016.pdf
Idea Consult	Dessers R., Verspecht A., Verhaeven M., Louette G.	Ex post evaluatie Vlaams programma voor plattelandsontwikkeling 2007-2013	http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/publicaties/studies/beleid/pdpo-ii-goed-voor-boer-milieu-en-platteland
Departement Landbouw en Visserij	Dumez L.	Programma voor plattelandsontwikkeling Vlaanderen 2014-2020 (PDPO III), Jaarverslag 2014-2015	http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/publicaties/studies/beleid/programma-voor-plattelandsontwikkeling-vlaanderen-2014
Departement Landbouw en Visserij	Maertens E., Dumez L., Van Gijsegem D.	Klimaatmitigatie in de landbouw	http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/publicaties-cijfers/studies/landbouw-en-omgeving/klimaatmitigatie-de-landbouw
Departement Landbouw en Visserij	Danckaert S.	Vergroening van het GLB: monitoringsresultaten na 1 jaar	Nog niet gepubliceerd
Departement Landbouw en Visserij	Zwaenepoel E., Danckaert S., Van Gijsegem D.	Wat kan de landbouwer doen voor Europese habitats en soorten?	http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/publicaties-cijfers/studies/landbouw-en-omgeving/wat-kan-de-landbouwer-doen-voor
Universiteit Gent	Verspecht A. & Buysse J.	Berekening economische impact PDPO III	http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/publicaties-cijfers/studies/beleid/berekening-economische-impact-pdpo-iii-2017

2.5 SAMENVATTING VAN DE UITGEVOERDE EVALUATIES

2.5.1 Interne evaluatie VRN werkjaar 2016

De interne evaluatie van het VRN beschrijft de taken en de meerjarenplanning voor deze programmaperiode. Vervolgens wordt een overzicht gegeven van alle activiteiten die het voorbije werkjaar zijn uitgevoerd, waar mogelijk aangevuld met een evaluatie van die activiteit. Tot slot worden lessen getrokken en aanbevelingen geformuleerd voor de komende werkjaren, zoals hieronder weergegeven.

- Het Vlaams Ruraal Netwerk werkt steeds vaker op vraag van plattelandsactoren, wat overeenstemt met een groeiende bekendheid en waardering van onze werking. Er moet echter

blijvend over gewaakt worden dat de link met PDPO behouden blijft en dat we geen “event-bureau” voor anderen worden. Elke vraag dient dan ook individueel beoordeeld te worden. Er moet ook duidelijk gesteld worden dat het VRN vanaf het begin van het proces betrokken moet worden.

- De organisatie van 12 studiedagen/infomomenten in totaal is meer dan voldoende voor onze teambezetting.
- De nieuwe concepten ‘Lerend Netwerk LEADER’ en ‘Stakeholderoverleg’ (voorheen actiegroepen) vragen heel wat voorbereiding. Naast de praktische organisatie komt hier ook heel wat inhoudelijke voorbereiding bij kijken. Dit moet steeds in het achterhoofd gehouden worden bij het opmaken van de jaarplanning en het inschatten van de werklust.
- Bij de actiegroep rond economische en ecologische weerbaarheid en verduurzaming, en het stakeholderoverleg met excursie rond innovatie (beide tweede helft 2016) bleek de interesse beperkt. Het Vlaams Ruraal Netwerk zal in 2017 peilen naar de interesse bij de stakeholders voor dit overleg, en eventueel op zoek gaan naar andere manieren en vormen om interactie met stakeholders te hebben.
- In de evaluatieformulieren na evenementen zijn in de loop van 2016 een aantal extra vragen opgenomen. Zo wordt er o.a. gepeild naar welke nieuwe zaken de deelnemers hebben geleerd, wat ze van plan zijn door te vertellen aan collega’s, of ze zelf van plan zijn iets te doen met de informatie ... Deze meer inhoudelijke evaluatievragen zijn zeer interessant voor het Vlaams Ruraal Netwerk, en zullen ook in 2017 verder worden opgenomen.
- Op inhoudelijk vlak is de doorstroming van informatie van derden om op de website te plaatsen (inhoud, oproepen, agendapunten, ...) nog beperkt, al weten steeds meer mensen ons wel te vinden. We blijven hier tijdens de PDPO III-periode verder aandacht aan schenken. Ook de doorstroming van informatie van interne diensten binnen het Departement Landbouw en Visserij moet nog meer gebeuren, bijvoorbeeld deadlines van projectoproepen van PDPO III-maatregelen.
- Via de jaarlijkse stakeholderbevraging wordt gepeild naar welke informatie de stakeholders van het Vlaams Ruraal Netwerk verwachten. Hier wordt in de mate van het mogelijke rekening mee gehouden. Dit is zowel voor onze stakeholders als voor het Vlaams Ruraal Netwerk een meerwaarde.
- In 2015 en 2016 hebben we al heel wat filmpjes over verschillende PDPO III-maatregelen gemaakt en op onze website geplaatst (als een link naar het YouTube-kanaal van het Departement Landbouw en Visserij). Ook in 2017 zullen er nieuwe filmpjes gemaakt worden en online komen, met name over de maatregelen ‘Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking en door investeringen’, en bedrijfsadviesdiensten. Dan hebben we over elke PDPO III-maatregel een filmpje, dat kan gebruikt worden voor communicatie. Ook externen kunnen steeds gebruik maken van deze filmpjes om de maatregelen toe te lichten.

2.5.2 Ex post evaluatie PDPO II

Het Vlaamse programma voor plattelandsontwikkeling PDPO II liep eind 2015 af. Externe evaluatoren beoordeelden de impact van PDPO II op vijf impactgebieden in een ex post evaluatie.

- Milieu en klimaat
PDPO II heeft een positieve invloed gehad op de milieu- en klimaatprestaties van de Vlaamse landbouw. Dankzij de agromilieuverbindingen verminderden de stikstofresidu’s en de dierlijke stikstofinput. Ook het gewasbeschermingsmiddelengebruik daalde en het bodemverlies werd

gereduceerd. De VLIF-investeringssteun heeft geleid tot een reductie van het water- en energiegebruik, de ammoniak- en broeikasgasemissies en de geurhinder. Voornamelijk in de glastuinbouwsector werd er bovendien geïnvesteerd in de productie en het gebruik van hernieuwbare energie.

- Economie
Vooral de steun voor diversificatie-investeringen bleek een positieve impact te hebben op de bedrijfsresultaten. Ook steun voor structurele investeringen had een positief bedrijfseconomisch effect, zij het vooral bij investeringen in machines en installaties. De impact van vestigingssteun voor jonge landbouwers kon echter niet vastgesteld worden. De investeringssteun onder PDPO II heeft indirect ook geleid tot het behoud van tewerkstelling en toegevoegde waarde in aanverwante sectoren als de bouwsector en de machinebouw.
- Innovatie
Investeringssteun voor innovatieve technieken en producten op land- en tuinbouwbedrijven, was zeer belangrijk in PDPO II. Een derde van de totale overheidssteun ging naar innovatieve investeringen. Opleidingen, demoprojecten en bedrijfsadvies vormden een belangrijke ondersteuning voor landbouwers om op de hoogte te blijven van de hoge kwaliteitsnormen, milieueisen en beleidswijzigingen en om bewustere keuzes te kunnen maken in de bedrijfsvoering.
- Biodiversiteit
De impact van PDPO II op biodiversiteit werd onderzocht aan de hand van twee indicatoren: het voorkomen van akker- en weidevogels, en de oppervlakte landbouwgrond met hoge natuurwaarde. Voor de akker- en weidevogels werd geen wijziging in voorkomen vastgesteld sinds de vorige programmaperiode (PDPO I). De onderzochte agromilieumaatregelen bleken vooral effect te hebben op de aantallen vogels wanneer de oppervlakte van de verbintenissen groot genoeg was.
- Leefkwaliteit
Zowel As 3 als LEADER bleken in de eerste plaats een groot effect te hebben op de gemeenschapsvoorzieningen op het platteland. LEADER zorgde ook voor een institutionalisering van lokale netwerken, wat een positieve invloed had op het bestuur van de streek.

2.5.3 Programma voor plattelandontwikkeling Vlaanderen 2014-2020 (PDPO III), Jaarverslag 2014-2015

In februari 2015 kreeg het nieuwe Vlaamse programma voor plattelandontwikkeling PDPO III officieel groen licht van de Europese Commissie. In dat eerste jaar werd al 57 miljoen euro steun verleend. Dat is zo'n 8% van het totale voorziene PDPO III-budget. Het grootste deel van het budget ging naar VLIF-investeringssteun (61%), gevolgd door agromilieuklimaatmaatregelen (22%), vestigingssteun (9%) en opleiding in de landbouw (4%).

2.5.4 Klimaatmitigatie in de landbouw

Deze literatuurstudie werd opgemaakt ter voorbereiding van de tweede Vlaamse klimaatop 3 oktober 2016. Het rapport lijst maatregelen op die kunnen bijdragen aan de reductie van de uitstoot van broeikasgassen in de landbouw. Hiervoor werd nationaal en internationaal onderzoek gescreend op maatregelen die de broeikasgasemissies uit veeteelt, stal- en mestmanagement en energiegebruik op het landbouwbedrijf reduceren.

////////////////////////////////////

2.5.5 Vergroening van het GLB

Dit rapport beschrijft:

- het aantal vergroeningsplichtige landbouwers en de invulling van de vergroening per maatregel
- indicatoren en een methodologie om het ecologisch effect van de vergroening te bepalen.

2.5.6 Landbouw en IHD

Dit rapport beschrijft 26 maatregelen waarmee de landbouwer kan bijdragen aan de bescherming van Europese habitats en soorten. Per maatregel wordt in hoofdlijnen weergegeven wat de maatregel inhoudt, hoe wordt bijgedragen aan de verwezenlijking van de natuurdoelen (instandhoudingsdoelstellingen) en wat de aandachtspunten zijn voor de landbouwer. Het rapport kan als bron van inspiratie dienen voor inrichtingsprojecten of om andere maatregelen (bv. beheerovereenkomsten) die een verhoogde natuurwaarde in agrarisch gebied vooropstellen, verder te verfijnen of in nieuwe maatregelen te voorzien.

2.5.7 Berekening economische impact PDPO III

Volgende resultaten kwamen naar voren uit de analyse van Verspecht & Buysse (2017):

- De impact van overnamesteun en investeringssteun levert gelijkaardige resultaten als in de ex-postevaluatie.
- De investeringen die de weerbaarheid trachten te vergroten van de Vlaamse bedrijven resulteren in een outputverhoging, maar ook in een sterkere kostenverhoging. Het aantal arbeidskrachten stijgt ook significant waardoor een negatief effect werd vastgesteld op de output per VAK en de arbeidsproductiviteit.
- In grote lijnen zorgen diversificatie-investeringen voor een hogere output, maar bij investeringen rond energieproductie is er geen positief resultaat omdat de investering eveneens hoge kosten met zich meebrengt.
- De steuncategorie “milieu” is grotendeels dezelfde als het subthema INPUT uit de ex-post en groepeert de andere (niet-energie) inputbesparende investeringen alsook de investeringen met negatieve effecten (uitgezonderd emissies naar lucht) uit het subthema milieu-externaliteiten. Deze investeringen laten de kosten dalen, maar de output daalt meer.
- De investeringssteun ter verbetering en inrichting van stallen laat de output dalen en ook de kosten. Dit resulteert in een negatieve bruto toegevoegde waarde. Het bouwen en inrichten van de stallen neemt wat tijd in beslag, een *lag* van twee jaren is niet voldoende. Wat we zien in de cijfers, is het tijdelijke effect waarbij of de veestapel tijdelijk vermindert of de bedrijfsvoering grondig wordt aangepast om de nodige investeringen te kunnen doen aan de stal. Dit is een investering die zich op langere termijn afbetaalt.
- Structurele investeringssteun daarentegen laat de output stijgen en ook de bruto toegevoegde waarde. Tegelijkertijd werd een toename van het aantal VAK vastgesteld.
- Bij de energiebesparende investeringen (5B) stijgen de kosten maar verhoogt wel de output. Het aantal arbeidskrachten stijgt ook na zulke investeringen. Het lijkt erop dat dit type investeringen eerder gepaard gaan met een uitbreiding om zo toch rendabel te zijn. Dat zijn ze ook want op de bruto toegevoegde waarde heeft deze steun een positief effect in de gedetailleerde analyse.
- De investeringssteun voor emissie beperkende investeringen (5D) zorgt voor een negatief effect op de kosten en ook op de bruto toegevoegde waarde. Deze investeringen zijn vaak noodzakelijk om te voldoen aan strenge milieunormen.

3 ALGEMENE OMSTANDIGHEDEN – INVLOED OP PERFORMANTIE VAN HET PROGRAMMA

3.1 GARANTIE KWALITEIT EN EFFECTIVITEIT VAN PROGRAMMA-IMPLEMENTATIE

3.1.1 Wijzigingen PDPO III

Het programma werd in 2016 voor een tweede keer gewijzigd via een besluit conform art.11 b van verordening (EU) nr. 1305/2013. Via deze wijziging werden binnen maatregel M10 een aantal beheerovereenkomsten gewijzigd en werden er 5 nieuwe types beheerovereenkomsten toegevoegd. Tevens werden aanpassingen gedaan in de maatregelen M02 (bedrijfsadviesdiensten) en M04 (investeringssteun). Verder zijn het hoofdstuk 11 (indicatorenplan), hoofdstuk 15 (regelingen voor de uitvoering van het programma) en hoofdstuk 19 (overgangsmaatregelen) van het programmadocument aangepast, en gebeurden er een paar technische rechtzettingen.

De programmawijziging werd officieel ingediend bij de Europese Commissie op 17 juni 2016 en via een uitvoeringsbesluit goedgekeurd op 8 augustus 2016.

3.1.2 Toezicht

Het Toezichtcomité PDPO III is samengekomen op 1 juni 2016. Op de agenda stonden onder andere:

- de goedkeuring van het PDPO II-jaarverslag 2015 en van het PDPO III-jaarverslag 2014-2015
- de wijzigingen in PDPO III
- het evaluatieplan 2016
- de voorlichtings- en publiciteitsstrategie voor PDPO III.

De maatregel M01 (opleiding in de landbouw en demonstratieprojecten) werd er tevens toegelicht.

Het Toezichtcomité werd bovendien in maart en juni schriftelijk geconsulteerd over nieuwe en bijgestuurde fiches voor selectiecriteria van een aantal PDPO III-maatregelen. In juli werd aan de leden van het Toezichtcomité de ex-post evaluatie PDPO II bezorgd.

3.1.3 Beheer

Op regelmatige tijdstippen komt het Uitvoeringscomité PDPO III samen. Hierin zetelen de beheerautoriteit (Coördinerende Cel Europees Plattelandsbeleid of CCEP), alle betrokken beheersdiensten, het Betaalorgaan, de interne audit, het Vlaams Ruraal Netwerk en de afdeling Monitoring en Studie van het departement Landbouw en Visserij.

De vergaderingen van 2016 vonden plaats op 25 januari, 22 februari, 18 maart, 25 april, 26 mei, 27 juni, 18 juli, 19 september, 17 oktober, 17 november en 12 december.

Vaste onderwerpen op de agenda zijn:

- Financiële voortgang PDPO III
- Meldingen van het Betaalorgaan & Interne audit
- Mededelingen vanuit CCEP (onder andere verslaggeving Rural Development Committee)
- Monitoring en evaluatie
- Vlaams Ruraal Netwerk

Deze agenda wordt aangevuld met onderwerpen die op dat moment actueel zijn of bijzondere aandacht vragen, zoals de controlestatistieken, de beheerverklaring, etc.

Het Uitvoeringscomité heeft via een gedeeld elektronisch platform toegang tot alle relevante documenten.

Naast het Uitvoeringscomité komt indien nodig ook de Werkgroep niet-GBCS samen. Hierin worden de Europese verplichtingen voor de niet-areaalgebonden maatregelen aan de beheersdiensten toegelicht en worden praktische richtlijnen voor de rapportering van de controledata en de controlestatistieken besproken.

Om de vinger aan de pols te houden, voeren de uitvoerende beheerdiensten jaarlijks een zelfevaluatie uit over de error rates van de maatregel(en) waarmee zij belast zijn. Het doel van de zelfevaluatie is driedelig:

- zelf oplossingen zoeken voor eventuele hoge foutenlast of inconsistenties in de maatregel
- input geven voor de beheerverklaring
- insteek geven voor het nationaal actieplan error rates, dat jaarlijks aan de Europese Commissie wordt verstuurd.

De beheerautoriteit initieert deze opdracht en verspreidt aandachtspunten en documenten van de Commissie die relevant zijn. De Interne Audit monitort op regelmatige tijdstip de kwantiteit van de uitgevoerde controles en koppelt hierover terug tijdens het Uitvoeringscomité. Dit is complementair aan de kwalitatieve audits die de Interne Audit uitvoert bij alle PDPO III-maatregelen.

3.2 UITVOERINGSMECHANISMEN

Voor de meeste PDPO III-maatregelen wordt heel sterk ingezet op het digitaal indienen van de steun- en betalingsaanvraag en de benodigde documenten. Alle areaal-gebonden maatregelen worden via de verzamel aanvraag volledig digitaal ingediend, waarbij de landbouwer volledig begeleid wordt. Ook voor investeringssteun wordt de aanvraag nu volledig digitaal uitgevoerd, en wordt het werk voor de landbouwer hierbij tot een minimum gebracht. De aanvragen voor projectsteun in Leader of Omgevingskwaliteit gebeuren sinds september 2016 eveneens via een e-loket, waardoor er niets meer op papier ingediend moet worden.

Voor M01 naschoolse vorming is een applicatie ontwikkeld waarin de begunstigde elke opleiding of vorming die hij wenst te organiseren vooraf moet indienen. Via deze applicatie wordt ook het budget beheerd.

De elektronische toepassingen zorgen voor een aanzienlijke vereenvoudiging voor de begunstigde. Bovendien wordt de begunstigde tijdens het invullen van de elektronische aanvraag begeleid (inclusief automatische inconsistentiechecks), zodat de aanvraag zo correct mogelijk kan ingediend worden.

Ook wordt verder ingezet op het uitwisselen van data tussen de administraties onderling (in lijn met privacywetgeving) . Op die manier kunnen bepaalde gegevens vooraf ingevuld worden in de aanvraagdossiers en moet de begunstigde zelf minder data aanleveren.

Specifiek voor de diergebonden maatregelen wordt gewerkt met een aanvraagloos systeem: de landbouwers moeten geen individuele dieren opgeven, deze worden opgehaald uit de I&R- en de stamboekregisters.

In PDPO III werd voor een aantal maatregelen gekozen om te werken met forfaitaire bedragen en standaardkosten. Op die manier wordt de werklust (in het bijzonder de bewijs- en controleerlast) bij de begunstigde én bij de beherdienst verminderd. Ook is via deze werkwijze de foutenlast merkelijk gedaald.

//

4 VLAAMS RURAAL NETWERK EN PUBLICITEIT

4.1 SITUERING VLAAMS RURAAL NETWERK

Het Vlaams Ruraal Netwerk (VRN) is gesitueerd binnen het Departement Landbouw en Visserij en bestaat uit 3 VTE.

Het VRN maakte een globaal meerjarenplan (2014-2020) op, dat jaarlijks wordt uitgewerkt tot een jaaractieplan. Het meerjarenplan en de jaaractieplannen van het VRN worden opgehangen aan de vier strategische doelstellingen voor het VRN en de strategische thema's van PDPO III. Naar jaarlijkse gewoonte heeft het VRN begin 2017 een evaluatie gemaakt van werkjaar 2016. Ook een planning voor het werkjaar 2017 werd opgemaakt. Deze en vorige evaluaties en jaarplannen worden gepubliceerd op de website: <http://www.ruraalnetwerk.be/pdpo-iii/publicaties/evaluaties-werkjaren>.

4.2 UITVOERING VAN HET VRN ACTIEPLAN 2016

4.2.1 Organisatie

4.2.1.1 Externe evenementen

Studiedagen en informatiemomenten

Op 19 en 24 februari stonden twee studiedagen rond VLIF en innovatie op het programma, waarop samen meer dan 200 deelnemers aanwezig waren.

Op 4 juli vond in het Heuvelland een studiedag plaats over alternatieve land- en tuinbouwproducten. 37 deelnemers bezochten een wijnbouwer en een champignonkweker die ook biologisch pluimvee houdt. De studiedag van 13 december draaide om vernieuwende afzetvormen. Naast presentaties werden ook een hoefwinkel met verbruikerszaal in Zottegem en een kruidenteler in Kruishoutem bezocht.

In 2016 droeg VRN actief bij aan een aantal studiedagen van externen, zoals bijvoorbeeld:

- 22 maart; infosessie VLEVA over PDPO III: VRN gaf presentatie over PDPO III (Europees kader, proces, inhoud en uitvoering van PDPO III).

Tijdens de landbouwbeurzen Agridagen in Geel en Agro-Expo in Roeselare werden infoborden verdeeld die landbouwers vanaf een bepaald steunbedrag verplicht zijn op te hangen.

Excursies en uitwisselingen

In 2016 werden vijf uitwisselingen georganiseerd, waarvan één met excursie.

- Twee actiegroepen kwamen samen: de actiegroep jonge landbouwers, en de actiegroep rond economische en ecologische weerbaarheid en verduurzaming.
- Daarnaast waren er ook twee 'Lerende Netwerken LEADER'.
- In de loop van 2016 werd, in samenspraak met de stakeholders, beslist om het concept van actiegroepen rond afgebakende thema's te verlaten, en in plaats daarvan een stakeholderoverleg op te zetten. Afhankelijk van de noden kan tijdens een stakeholderoverleg een bepaald thema verder uitgediept worden. In het najaar van 2016 werd het stakeholderoverleg een eerste keer samen geroepen, en dit rond het thema innovatie. Dit stakeholderoverleg werd meteen ook

gekoppeld aan een excursie. De verslagen van deze actiegroepen en lerende netwerken zijn niet openbaar. Wel is er een rapport opgemaakt naar aanleiding van de actiegroep jonge landbouwers. Het stakeholderoverleg met excursie rond innovatie werd, omwille van beperkte interesse binnen de leden van het stakeholderoverleg, opengesteld voor andere geïnteresseerden. Het verslag van dit overleg is op de website van het Vlaams Ruraal Netwerk terug te vinden.

4.2.1.2 Interne evenementen

In 2016 werden drie interne infomomenten over PDPO III-maatregelen, zogenaamde ervaringsplatformen, georganiseerd. De doelgroep van deze infomomenten zijn collega's van de beheersdiensten van PDPO III.

- 18 maart: agromilieu-klimaatmaatregelen. Zowel de LV-agromilieumaatregelen als de beheerovereenkomsten werden voorgesteld door de betrokken beheersdiensten, resp. het Departement Landbouw en Visserij en de Vlaamse Landmaatschappij.
- 27 juni: naschoolse vorming en demonstratieprojecten. Na de presentaties van twee collega's van het Departement Landbouw en Visserij kwam de directeur van een aantal praktijkcentra zijn ervaringen met de maatregel 'demonstratieprojecten' toelichten.
- 17 oktober: inrichting in functie van Natura 2000, bebossing en herbebossing. Twee collega's van het Agentschap voor Natuur en Bos gaven een toelichting.

4.2.1.3 Andere

Europa in je buurt

Voor de derde editie van Europa in je Buurt (9 tot en met 13/05) werd samen met de andere Europese Structuur en Investeringsfondsen (ESI-fondsen) een flyeractie op touw gezet in verschillende grote Vlaamse treinstations. Passanten kregen de folder met uitleg over de fondsen en een muntdoosje (in totaal werden 12.000 stuks uitgedeeld). Het VRN stond in voor de druk van de folder voor deze campagne. Op de website www.europainjebuurt.be was meer informatie te vinden over de projecten die worden gefinancierd door de ESI-fondsen en kon men deelnemen aan een wedstrijd met drie prijzen. De hoofdprijs was een overnachting voor twee personen met ontbijt. De tweede prijs was een brouwerijbezoek voor tien personen en de derde prijs een geschenkmand met Vlaamse streekproducten. In totaal namen zo'n 250 mensen deel. De prijzen werden aangekocht door het VRN.

Overzicht van de flyeractie:

- 9 mei: stations Antwerpen-Centraal, Mechelen en Herentals
- 10 mei: station Leuven
- 11 mei: station Brugge en Roeselare
- 12 mei: station Gent-Sint-Pieters
- 13 mei: station Hasselt

Maatopleiding controle op de toepassing van de wetgeving op de overheidsopdrachten

In 2016 werd op vraag van een beheersdienst een opleiding ingericht die toegespitst was op de controle op de toepassing van de wetgeving op de overheidsopdrachten. Er werden twee sessies van telkens twee dagen ingepland: 6 en 19 oktober, en 22 en 29 november. De tweede sessie werd omwille van ziekte van de lesgever uitgesteld naar 26 en 30 januari 2017.

De eerste dag werd de theorie toegelicht. De tweede dag spitste zich voornamelijk toe op de praktijk, door het behandelen van vooraf door de deelnemers doorgestuurde cases. De opleiding werd als goed tot zeer goed beoordeeld door de deelnemers.

Bevraging stakeholders

Tijdens het najaar van 2016 heeft het VRN verschillende (potentiële) stakeholders en partners bevestigd aan de hand van een enquête via mail. Het doel van deze enquête was het verzamelen van input voor de opmaak van de jaarplanning 2017. Stakeholders konden ook andere opmerkingen en informatie meegeven.

De bevraging is een snelle en vlotte manier om de stakeholders te horen. Het zorgt ook voor meer betrokkenheid van de stakeholders bij de werking van het VRN. De bedoeling is om deze werkwijze ook in de volgende jaren verder te zetten.

Enquête sociale media

In 2016 heeft het VRN samen met de dienst communicatie van het Departement Landbouw en Visserij een enquête opgestart om te peilen naar het gebruik van sociale media bij land- en tuinbouwers. De enquête werd afgesloten op 15 januari 2017.

4.2.2 Communicatie

4.2.2.1 Website Vlaams Ruraal Netwerk (www.ruraalnetwerk.be)

De website werd minstens wekelijks inhoudelijk aangepast en aangevuld met verslagen van bezoeken en studiedagen, vergaderingen en eigen activiteiten. Alle ontvangen info omtrent studiedagen, belangrijke deadlines etc. kon ook teruggevonden worden in de agenda. In 2016 werden een aantal aanpassingen gedaan aan de website: de opmaak van de projectendatabank werd vernieuwd naar aanleiding van het nieuwe PDPO III, de lay-out werd onder handen genomen en de website werd responsive gemaakt.

In 2016 telde de website 39.429 pageviews en 11.146 unieke bezoekers.

4.2.2.2 Nieuwsbrief

In 2016 werden vier nieuwsbrieven van telkens acht pagina's verstuurd, waarin ook de geplande activiteiten van het VRN werden aangekondigd. Het aantal abonnementen steeg in 2016 met 43 extra geïnteresseerden.

4.2.2.3 Andere publicaties

In 2016 is de PDPO III-maatregel 'Versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking' van start gegaan. Deze maatregel werd toegevoegd aan de PDPO III-brochure, zowel in de Nederlandstalige als in de Engelstalige versie, en zowel op papier als digitaal. Ook wijzigingen aan andere maatregelen werden opgenomen in de digitale versie.

Ook de brochure met de communicatieverplichtingen werd aangepast en herdrukt.

Naar aanleiding van de actiegroep jonge landbouwers werd een rapport opgemaakt. Dit rapport werd verspreid onder de deelnemers van de actiegroep.

////////////////////////////////////

4.2.2.4 Communicatie- en promotiemateriaal

Volgende zaken werden aangekocht:

- 150 naamkaartjes
- 500 A5-notitieblokjes
- 13 vlaggen LEADER

4.2.2.5 Andere communicatie

Het VRN verspreidde persberichten bij de organisatie van een aantal externe evenementen. Deze werden meestal opgenomen door de vakpers.

Daarnaast was het VRN ook aanwezig op diverse studiedagen georganiseerd door derden. Hiervan werd in de mate van het mogelijke verslag uitgebracht op de website.

4.2.3 Transnationale ondersteuning

Het VRN ondersteunt de transnationale werking van (de maatregelen van) het PDPO III op verschillende manieren en niveaus: als actief lid, als co-organisator of als deelnemer, en daarnaast beantwoordt het VRN ad hoc-vragen.

Het VRN nam in eigen naam en als Belgisch aanspreekpunt deel aan de bijeenkomsten van het European Network for Rural Development (ENRD).

Zowel tijdens de vergaderingen van de Rural Networks' Steering Group (04/03, 16/06 en 25/10) als tijdens de bijeenkomsten van de Rural Networks' Assembly (01/12) was het VRN vertegenwoordigd. Het VRN werkte actief mee aan verschillende workshops, seminaries en conferenties: "Conference on Unlocking the potential of the Rural Development Programmes" (01/02), "LEADER/CLLD Sub-group Meeting" (16/02), "Funding opportunities for investment projects in rural areas" (23/02), "ENRD Workshop on LEADER/CLLD in Social Inclusion" (17/03), "2nd Thematic Group Meeting on promoting the transition to the green economy" + field visits (06/04 – 07/04), "3rd Thematic Group Meeting on promoting the transition to the green economy" (17/05), "ENRD Seminar Forging the links – Connecting RDP Support to the Food and Drink Supply Chain" (26/05), "3rd LEADER/CLLD Workshop on cooperation" (14/06), "Seminar of the Thematic Group on the Green economy" (01/07).

Daarnaast nam het Vlaams Ruraal Netwerk deel aan de bijeenkomsten van de Nationale Rurale Netwerken (4de NRN Meeting in Slovenië (29/02 en 1/03); 5de NRN Meeting in Nederland (11-12/05); 6de NRN Meeting in Slovakije (8-9/11)).

Het VRN overlegde met de Waalse collega's om elkaars jaarplanning te leren kennen en te zoeken naar gelijkenissen. Er werd ook regelmatig overleg gepleegd met de communicatiediensten van het Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling (EFRO), het Europees Sociaal Fonds (ESF) en het Europees Fonds voor Maritieme Zaken en Visserij (EFMZV) in Vlaanderen/België voor de organisatie van de Europadag.

Tenslotte was het VRN aanwezig op diverse binnenlandse overlegmomenten en conferenties. Zo was er bijvoorbeeld op 15/02 een overleg met de Finse, Luxemburgse en Nederlandse collega's om samenwerkingsmogelijkheden rond het 'Amaze me LEADER'-project te bekijken. Dit was een samenwerkingsproject in Finland dat reeds plaatsvond tijdens PDPO II. Met dit project wensen ze jongeren meer te betrekken bij het plattelandsgebeuren. Door het succes van dit project werd er

gekeken naar andere EU-lidstaten (waaronder België) om mee samen te werken en hier een internationaal samenwerkingsproject op te starten. De beoogde doelstelling kwam echter niet overeen met die van de Vlaamse LEADER-groepen, vandaar dat hier vanuit Vlaanderen uiteindelijk geen gevolg aan is gegeven.

4.3 VOORLICHTING EN PUBLICITEIT

4.3.1 Continue communicatie-acties 2016

- Het digitaal uitwisselplatform voor CCEP en beheersdiensten werd verder geïmplementeerd en de actuele en relevante documenten werden hierop geplaatst. Het platform werd gebruikt om documenten uit te wisselen en om samen aan documenten te werken en gegevens te verzamelen.
- De PDPO-webstek (www.vlaanderen.be/pdpo) werd regelmatig geactualiseerd zodat die steeds de meest recente informatie over de inhoud en uitvoering van PDPO III weergaf. De webpagina werd in 2016 6.980 keer bekeken door 3.386 unieke bezoekers.
- Er werden een 100-tal brochures over PDPO III verspreid.
- De folder met betrekking tot de communicatieverplichtingen werd geactualiseerd en herdrukt naar aanleiding van de wijziging van uitvoeringsverordening nr. 808/2014. Het plaatsen van infoborden of posters zal, conform de aangepaste verordening, niet verplicht worden bij de areaalgebonden maatregelen, noch bij de niet-investeringsacties waar er geen geschikte plaats is voor de poster of infobord. Alle 3.000 gedrukte exemplaren werden verdeeld. Ook bijna alle resterende infoborden (1.900) werden verspreid via de buitendiensten, op studiedagen en op beurzen.
- Specifieke communicatie over maatregelen is gebeurd door de beheersdiensten zelf en door de provincies. Op de algemene PDPO-webstek staan bovendien de links naar de maatregelspecifieke informatie (<http://lv.vlaanderen.be/nl/landbouwbeleid/plattelandontwikkeling/pdpo-iii-maatregelen>). De website van het Vlaams Ruraal Netwerk geeft een overzicht van alle oproepen van PDPO III-maatregelen (<https://www.ruraalnetwerk.be/pdpo-iii/overzicht-oproepen-van-de-maatregelen-van-het-vlaams-programma-voor-plattelandontwikkeling>) en verzamelt ook persartikels over PDPO III (<http://www.ruraalnetwerk.be/pdpo-iii/de-pers>).

Enkele voorbeelden van maatregelspecifieke communicatie:

- o Over de beheerovereenkomsten zijn er infofiches gemaakt en ter beschikking gesteld op de website: <https://www.vlm.be/nl/themas/beheerovereenkomsten>.
- o Demonstratieprojecten: de projectoproep 2016 werd aangekondigd op de website en via een persbericht (<http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/voorlichting/overzicht-demonstratieprojecten>). De vakpers nam de oproep over (bijvoorbeeld <http://www.vilt.be/overheid-zoekt-demoprojecten-rond-drie-actuele-themas>).
- o De eerste oproep van de maatregel projectsteun innovaties in de landbouw werd aangekondigd op de website: <http://lv.vlaanderen.be/nl/subsidies/vlif-steun/projectsteun-voor-innovaties-de-landbouw-oproep-2016>. Over het resultaat van die eerste oproep werd een persbericht verstuurd, dat werd opgepikt door de vakpers (<http://www.vilt.be/elf-boeren-uitvinders-krijgen-duwtje-in-de-rug-van-vlif>).

- Een persbericht informeerde de landbouwers over de nieuwe inschrijvingsperiode en aanvraagprocedure voor de agromilieuklimaatmaatregelen. De vakpers nam dit bericht over.
 - Ook voor de nieuwe inschrijvingsperiode voor boslandbouwsystemen verscheen er een persbericht. De informatie werd overgenomen door de vakpers.
 - De maatregel producentenorganisaties ging van start en ook dat werd aangekondigd via een persbericht. De vakpers pikte dit op (bijvoorbeeld <http://www.vilt.be/jonge-producentenorganisaties-genieten-opstartsteun>).
 - Ook de maatregel EIP operationele groepen ging in 2016 van start en dat werd aangekondigd via een persbericht en op de website (<http://lv.vlaanderen.be/nl/voorlichting-info/voorlichting/eip>). Ook over de uiteindelijke selectie van 5 operationele groepen werd een persbericht verstuurd, dat werd opgepikt door de vakpers.
 - Inrichting in functie van Natura 2000: projectoproep 2016 (<https://www.natura2000.vlaanderen.be/project/oproep-isn-2016>) en overzicht van de goedgekeurde projecten (<https://www.natura2000.vlaanderen.be/project/investeringssubsidies-natuur-2016-0>).
 - Omgevingskwaliteit en Leader: De algemene informatie staat op de website van VLM (<https://www.vlm.be/nl/themas/platteland/PDPOIII/Paginas/default.aspx>). Meer specifieke en concrete informatie wordt door de provincies en de Leadergroepen verstrekt, via de websites, de lancering van projectoproepen, inspiratiedagen, brochures en persartikels, banners, etc.
- Er zijn verschillende presentaties gegeven over PDPO III en de maatregelen op vergaderingen, studiedagen e.d. (vaak i.s.m. het Vlaams Ruraal Netwerk).

4.3.2 Tijdelijke/eenmalige communicatie-acties in 2016

- CCEP nam deel aan de Conferentie van Cork op 5 en 6 september 2016.
- In het voorjaar van 2016 hielp CCEP mee met het faciliteren van een workshop tijdens de Conferentie van de Directeuren van de Europese betaalorganen in Amsterdam (onder Nederlands voorzitterschap). Deze workshop ging over vereenvoudiging van beheer- en controlesystemen bij niet-GBCS-maatregelen.
- In het najaar van 2016 organiseerde CCEP samen met het VRN voor de beheersdiensten een interne opleiding over de controles op overheidsopdrachten. Er waren 2 sessies voorzien, de tweede sessie werd –omwille van ziekte van de lesgever – verschoven naar begin 2017.
- Het VRN organiseerde een aantal ervaringsplatforms, waarin bepaalde maatregelen werden toegelicht aan de leden van het Uitvoeringscomité. Het ging in 2016 over de maatregelen bebossing en herbebossing, demonstratieprojecten en naschoolse vorming.
- Er werden intern een aantal werkgroepen georganiseerd voor de beheersdiensten van de niet-GBCS-maatregelen. Hier kwamen de controlestatistieken aan bod, alsook de verplichtingen uit de EU-wetgeving (als heropfrissing van de opleiding in april 2014).
- De ex post evaluatie van PDPO II is midden 2016 afgerond. Hierover verscheen een persbericht, dat door de vakpers werd opgepikt (bijvoorbeeld <http://www.vilt.be/investeringssubsidies-grootste-pdpo-hefboom-voor-innovatie>, en

5 GELIJKHEID, DUURZAME ONTWIKKELING EN PARTNERS

5.1 BEVORDERING VAN GELIJKHEID VAN MANNEN EN VROUWEN EN NON-DISCRIMINATIE

Bij de samenstelling van het Toezichtcomité PDPO III is rekening gehouden met een evenwichtige genderverdeling, conform het decreet van 13 juli 2007 houdende een meer evenwichtige participatie van mannen en vrouwen in Vlaamse advies- en bestuursorganen. Krachtens dit decreet mag ten hoogste twee derde van de stemgerechtigde leden van hetzelfde geslacht zijn.

In het Toezichtcomité zetelt een vertegenwoordiger van het team Gelijke Kansen in Vlaanderen van de Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid (als raadgevend lid).

Voor een aantal maatregelen (opleiding in de landbouw, investeringssteun, overnamesteun, ...) wordt het aandeel mannen en vrouwen bij de begunstigden gemonitord.

5.2 DUURZAME ONTWIKKELING

5.2.1 Duurzame ontwikkeling

Elke gesteunde actie moet duurzaam zijn. De mate van duurzaamheid vormt dan ook een belangrijk criterium in de selectieprocedure van heel wat maatregelen. Bij een aantal maatregelen is dat zelfs heel expliciet opgenomen. Bij de investeringssteun (M04.1) krijgen de meest duurzame investeringen het hoogste steunpercentage.

Bovendien zijn er aantal maatregelen op zich al gefocust op de ecologische pijler van duurzame ontwikkeling en op een duurzaam grond-, water- en natuurbeheer (vb. M07 inrichting natuur, M08 (her)bebassing, M10 agromilieu, ...).

In 2016 werden onder M01 acht demonstratieprojecten voor duurzame land- en tuinbouwproductie goedgekeurd.

5.2.2 Klimaatverandering

Een aantal maatregelen hebben op zich als hoofddoel de klimaatsverandering te temperen (vb. M08 bebassing en agroforestry, M10 vlinderbloemigen, M04 bepaalde investeringen).

Bij maatregel M04.1 investeringssteun vormt het klimaateffect (onder de ecologische duurzaamheid) een criterium bij de selectieprocedure. Bij M02 Bedrijfsadviesdiensten is er een module voor advies rond klimaatadaptatie en energiebesparing. Maatregel M16 Samenwerking stad-platteland focust op de lokale voedselstrategie en op hernieuwbare energie en speelt dus ook in op de klimaatverandering.

In 2016 was klimaat één van de thema's bij de oproepen voor M01 demonstratieprojecten. Uiteindelijk leverde dit twee goedgekeurde demonstratieprojecten rond klimaat op, namelijk "KOE: Klimaatvriendelijke Ommekeer met Eigen voer" en "Doelgericht verlengen levensduur melkvee".

Ook via de projecten onder M07 en M16 Omgevingskwaliteit of maatregel 19 Leader kan positief bijgedragen worden aan het klimaat, bijvoorbeeld bij projecten rond korte keten (verminderen voedselkilometers).

5.3 ROL VAN PARTNERS BIJ UITVOERING VAN HET PROGRAMMA

In het Toezichtcomité PDPO III zetelen de hoofden van de betrokken administraties en het Vlaams betaalorgaan, vertegenwoordigers van alle Vlaamse ministers, vertegenwoordigers van de relevante stakeholders (MINA, SALV, SERV, VVP, VVSG), het Vlaams Ruraal Netwerk en de Europese Commissie. Jaarlijks wordt aan het Toezichtcomité het jaarverslag ter goedkeuring voorgelegd, vóór de indiening bij de Europese Commissie. Hierbij worden eventuele vragen of opmerkingen van de leden besproken en verwerkt. Het evaluatieplan en de communicatiestrategie worden toegelicht aan het Toezichtcomité. Het Toezichtcomité komt minstens éénmaal per jaar fysiek samen. Bij deze vergadering wordt een of meerdere maatregel(en) van PDPO III toegelicht, zodoende dat de leden van het Toezichtcomité inzicht verwerven in het Vlaamse programma voor plattelandontwikkeling.

In november 2015 heeft het Vlaams Ruraal Netwerk de leden van het Toezichtcomité bevraagd om te weten wie wenst uitgenodigd te worden op de activiteiten van het Vlaams Ruraal Netwerk. De leden die hebben aangegeven dat ze de uitnodigingen voor activiteiten graag ontvangen, worden sindsdien uitgenodigd voor studiedagen en excursies. De leden van het Toezichtcomité ontvangen allen de nieuwsbrief van het Vlaams Ruraal Netwerk. Op die manier zijn ze ook van heel wat geplande activiteiten van het Vlaams Ruraal Netwerk op de hoogte.

Sinds 2015 bevraagt het Vlaams Ruraal Netwerk jaarlijks al haar leden. Deze input wordt meegenomen in het komende jaar/de komende jaren. Naast suggesties over activiteiten en thema's kan ook input gegeven worden over de werking van het Vlaams Ruraal Netwerk. Ook de leden van het Toezichtcomité ontvangen deze enquête en kunnen dus input geven met betrekking tot de toekomstige werking van het Vlaams Ruraal Netwerk.

6 EVALUATIEVRAGEN

In dit jaarverslag moet voor de eerste keer een antwoord geformuleerd worden op de eerste 21 gemeenschappelijke evaluatievragen (CEQ, common evaluation question). De eerste 18 evaluatievragen behandelen de focusgebieden (1 vraag per focusgebied). Vragen 19 tot 21 gaan over andere PDPO-aspecten, met name programmasynergieën, technische bijstand en het Vlaams Ruraal Netwerk. In bijlage 2 zijn alle gemeenschappelijke evaluatievragen opgelijst.

Omdat de meeste maatregelen pas in 2015 of 2016 van start zijn gegaan, zijn er nog weinig of geen evaluatieresultaten beschikbaar. De meeste maatregelen hebben nog maar een beperkt aantal uitbetaalde projecten. Impacts zijn nog niet meetbaar. Daarom beperken de meeste antwoorden op de evaluatievragen zich tot de uitvoering van de maatregelen in de beschouwde periode 2014-2016.

6.1 CEQ 1

Focusgebied 1A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP innovatie, samenwerking en de ontwikkeling van de kennisbasis in plattelandsgebieden ondersteund?

Verschillende maatregelen steunden de **innovatie, samenwerking en ontwikkeling van de kennisbasis** op het platteland.

In **M01 demoprojecten** is er 1 project afgerond in 2014-2016 dat vooral inzette op het ontwikkelen van de kennis van melkveehouders. Het project behandelde de technische en economische duurzaamheid van melkveebedrijven via een efficiënt gebruik van kengetallen. De 4 demodagen bereikten samen 176 personen. Daarnaast werden persartikels en brochures verstuurd.

Met **M01 naschoolse vorming** werden in 2014-2016 5.938 opleidingen gesteund, waaraan meer dan 126.000 personen deelnamen. De totale overheidsuitgaven voor deze opleidingen bedroegen 3.726.315 euro. Opleidingen met een secundair effect op focusgebied 1A ontvingen 2.433 euro overheidssteun.

Met **M02 bedrijfsadvies** werd aan 155 landbouwers advies verleend binnen negen modules: ondernemingsplan, bedrijfseconomisch advies, randvoorwaarden, vergroening, biodiversiteit, klimaat, water, bodem, arbeidsveiligheid.

M04 projecten innovaties stimuleert pure innovatie en vernieuwing op het land- en tuinbouwbedrijf. Er zijn nog geen afgeronde projecten, maar in 2016 werden wel 11 projecten geselecteerd. De geselecteerde projecten situeren zich binnen een brede waaier van sectoren en thema's. Voorbeelden:

- productdifferentiatie binnen de glastuinbouw: ontwikkeling van een tomatenkroket
- verkoop korte keten: ontwikkeling van een zelfbedieningswinkel
- insecten: kweek van de larven van de zwarte soldatenvlieg op varkensmest op het landbouwbedrijf
- ...

Van alle investeringsdossiers van **M04 steun aan investeringen op het landbouwbedrijf** die in 2014-2016 hun eindbetaling ontvingen, waren er 755 of 4% innovatieve investeringsprojecten. Zij ontvingen samen meer dan 20 miljoen euro overheidssteun (16% van de totale uitbetaalde overheidssteun).

Er zijn nog geen projecten van **M16 EIP** afgerond, maar er werden in 2016 wel 5 operationele groepen geselecteerd en opgestart. In de EIP-OG's zijn verschillende partners uit de landbouwsector betrokken,

gaande van praktijkcentra en universiteiten over landbouworganisaties en ketenpartners tot individuele landbouwers. Iedere EIP-OG is een samenwerking tussen 7 tot 14 partners.

Binnen **M16 OKW samenwerking** zijn er nog geen afgeronde projecten, maar er werden wel 21 projecten opgestart. Ook **M16 samenwerking met de stedelijke omgeving** heeft nog geen afgewerkte projecten, maar er zijn wel 5 projecten goedgekeurd. Binnen **M19 Leader samenwerkingsprojecten** zijn nog geen projecten geselecteerd.

6.2 CEQ 2

Focusgebied 1B: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan het verstevigen van de banden tussen landbouw, voedselproductie en bosbouw en onderzoek en innovatie, waaronder met het oog op beter milieubeheer en betere milieuprestaties?

Verschillende maatregelen steunen het **verstevigen van de band tussen landbouw, voedselproductie en bosbouw enerzijds, en onderzoek en innovatie anderzijds.**

Demoprojecten (M01) zijn expliciet gericht op de doorstroming van kennis uit onderzoek naar de praktijk. In 2014-2016 is er 1 project afgerond. Het project behandelde de technische en economische duurzaamheid van melkveebedrijven via een efficiënt gebruik van kengetallen. Er werd samen gewerkt tussen onderzoeksinstellingen, praktijkcentra, landbouworganisaties en melkveehouders.

Met **M01 naschoolse vorming** werden in 2014-2016 5.938 opleidingen gesteund, waaraan meer dan 126.000 personen deelnamen. De totale overheidsuitgaven voor deze opleidingen bedroegen 3.726.315 euro. Opleidingen met een secundair effect op focusgebied 1B ontvingen 8.260 euro.

Er zijn nog geen projecten van **M16 EIP** afgerond, maar er werden in 2016 wel 5 operationele groepen (OG) geselecteerd en opgestart. Alle vijf zijn ze gericht op een beter milieubeheer en betere milieuprestaties. In de EIP-OG's zijn verschillende partners uit de landbouwsector betrokken, gaande van praktijkcentra over landbouworganisaties en ketenpartners tot individuele landbouwers. Binnen **M16 OKW samenwerking** zijn er nog geen afgeronde projecten, maar er werden wel 21 projecten opgestart.

6.3 CEQ 3

Focusgebied 1C: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP een leven lang leren en beroepsopleiding in de landbouw- en bosbouwsector ondersteund?

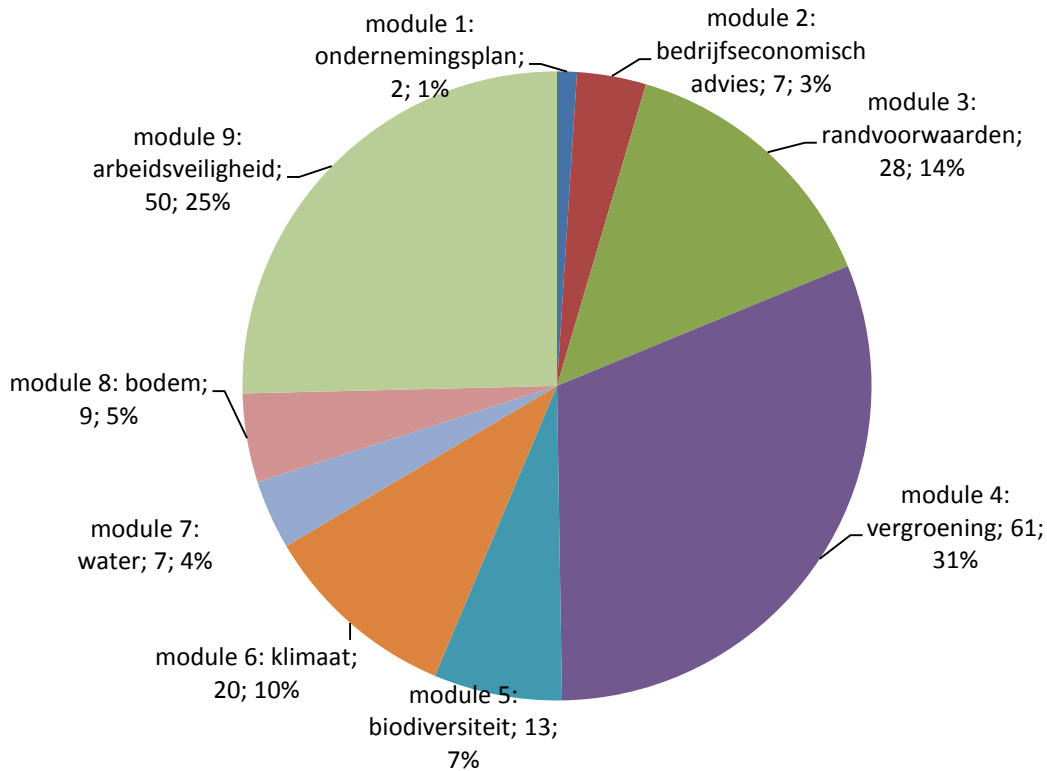
Verschillende maatregelen steunen het **levenslang leren in de landbouw.**

Met **M01 naschoolse vorming** werden in 2014-2016 5.938 opleidingen gesteund, waaraan meer dan 126.000 personen deelnamen. In totaal waren er 253.034 opleidingsdagen. De totale overheidsuitgaven voor deze opleidingen bedroegen 3.726.315 euro. Opleidingen met een secundair effect op focusgebied 1C ontvingen 1.707.440 euro.

Het aantal unieke deelnemers aan de cursussen en stages was 3.810. Daarvan was 41% een vrouw en de helft jonger dan 40 jaar.

In **M01 demoprojecten** is er 1 project afgerond in 2014-2016 dat vooral inzet op het ontwikkelen van de kennis van melkveehouders. Het project behandelde de technische en economische duurzaamheid van melkveebedrijven via een efficiënt gebruik van kengetallen. De 4 demodagen bereikten samen 176 personen. Daarnaast werden persartikels en brochures verstuurd.

Met **M02 bedrijfsadvies** werd aan 155 landbouwers advies verleend over verschillende thema's. Figuur 7 geeft de verdeling van de 197 uitbetaalde adviezen over de negen modules weer. 1 afgewerkt **Leaderproject (M19)** droeg bij aan focusgebied 1C en bereikte met de georganiseerde opleidingen 37 deelnemers.

Figuur 7 Absolute en procentuele verdeling van de M02 bedrijfsadviezen verleend in 2014-2016

6.4 CEQ 4

Focusgebied 2A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan het verbeteren van de economische prestaties, de herstructurering en modernisering van ondersteunde landbouwbedrijven, met name door hun marktdeelname en landbouwdiversificering te verhogen?

Financiële gegevens

Van de totale overheidsuitgaven (ELFPO + Vlaams + pijler 1-overdracht) van 80.655.214 euro in 2014-2016 ging 30% naar focusgebied 2A (exclusief de secundaire effecten).

Output

Voor 16.250 dossiers werd in 2014-2016 de laatste schijf **investeringssteun (M04)** uitbetaald in focusgebied 2A, aan 7.793 bedrijven. In totaal ontvingen deze dossiers bijna 74 miljoen euro steun. 45% van de 16.250dossiers ging over een investering op een bedrijf groter dan 50 hectare (figuur 8).

5.852 van de 7.793 gesteunde bedrijven waren natuurlijke personen. Daarvan waren 6% vrouwen en 53% jonger dan 40 jaar.

M04 projectsteun innovaties is in 2016 van start gegaan. Er werden 11 projecten geselecteerd. Een aantal projecten gaan over diversificatie. Er zijn nog geen uitbetalingen geweest.

Met **M01 naschoolse vorming** werden 4.677 opleidingen betaald binnen focusgebied 2A. Daarmee werden 107.951 deelnemers bereikt tijdens 65.886 opleidingsdagen. Samen kregen deze opleidingen 1.816.844 euro overheidssteun.

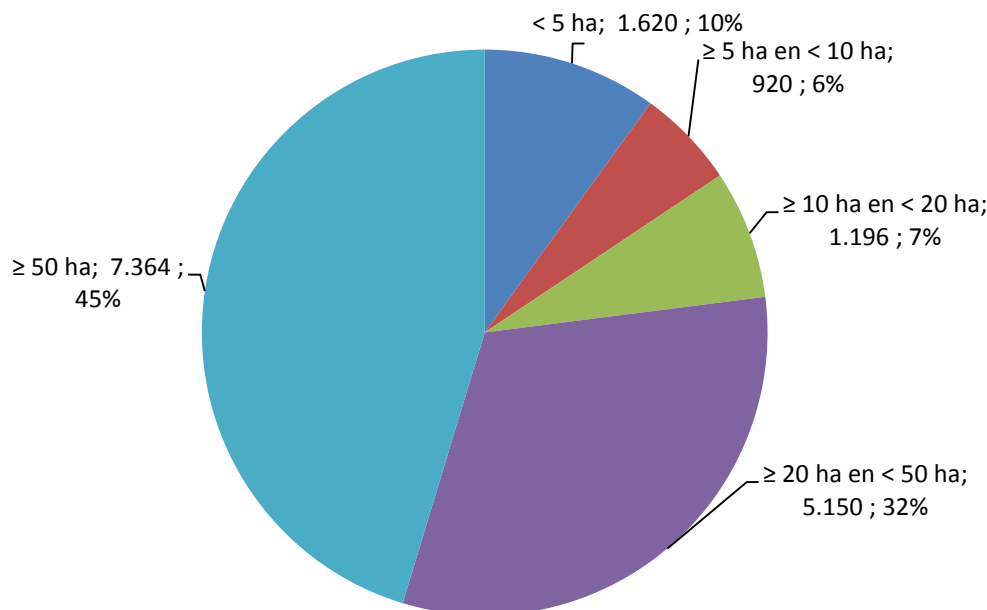
In **M01 demoprojecten** is er binnen focusgebied 2A één project afgerond in 2014-2016. Het project behandelde de technische en economische duurzaamheid van melkveebedrijven via een efficiënt gebruik van kengetallen. Van de in 2015 en 2016 goedgekeurde demoprojecten draaien er vier rond rentabiliteit van het bedrijf en alternatieve verdienmodellen.

5% van de 197 uitbetaalde **bedrijfsadviezen (M02)** behandelde het ondernemingsplan of de bedrijfseconomische aspecten.

M06 aanloopsteun voor ontwikkeling van kleine landbouwondernemingen is opgestart in 2016. Er werden 8 dossiers geselecteerd. Er zijn nog geen uitbetalingen geweest.

M09 oprichting van producentengroeperingen en –organisaties is in 2016 van start gegaan met een eerste oproep, waarna dossiers van 4 PO's zijn goedgekeurd voor steun in drie verschillende sectoren: varkensvlees, zuivel en eieren. Er zijn nog geen uitbetalingen gedaan.

De eerste oproep van **M16 EIP-OG** werd in 2016 uitgeschreven. Er zijn vijf operationele groepen geselecteerd. Er zijn nog geen uitbetaalde projecten.

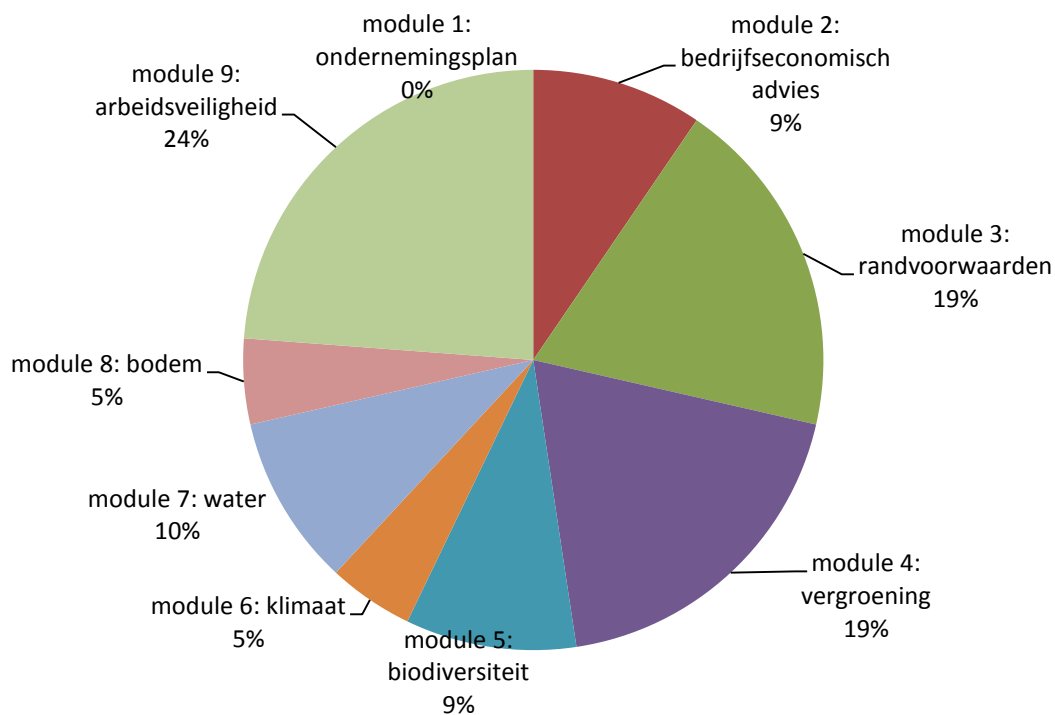
Figuur 8 Absolute en procentuele verdeling van de in focusgebied 2A uitbetaalde investeringsdossiers (M04) over de verschillende bedrijfsgroottes (2014-2016)

Resultaten

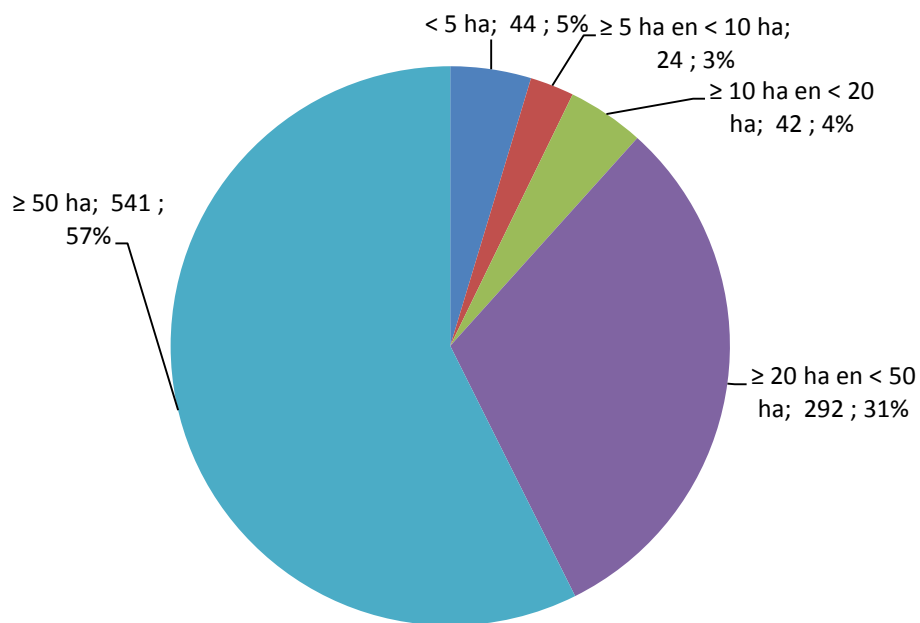
Een externe evaluator analyseerde het effect van de maatregelen **M04 steun voor investeringen in landbouwbedrijven** en **M06 overnamesteun** (2007-2015) op een **aantal economische parameters** en vergeleek het bekomen effect van de steun met de esultaten uit de ex post evaluatie van PDPO II (Verspecht & Buysse, 2017). Uit deze analyse kunnen volgende conclusies getrokken worden:

- De investeringen die de weerbaarheid trachten te vergroten van de Vlaamse bedrijven resulteren in een outputverhoging, maar ook in een sterkere kostenverhoging. Het aantal arbeidskrachten stijgt ook significant waardoor een negatief effect werd vastgesteld op de output per VAK en de arbeidsproductiviteit.
- In grote lijnen zorgen diversificatie-investeringen voor een hogere output, maar bij investeringen rond energieproductie is er geen positief resultaat omdat de investering eveneens hoge kosten met zich meebrengt.
- De steuncategorie "milieu" is grotendeels dezelfde als het subthema INPUT uit de ex-post en groepeert de andere (niet-energie) inputbesparende investeringen alsook de investeringen met negatieve effecten (uitgezonderd emissies naar lucht) uit het subthema milieu-externaliteiten. Deze investeringen laten de kosten dalen, maar de output daalt meer.
- De investeringssteun ter verbetering en inrichting van stallen laat de output dalen en ook de kosten. Dit resulteert in een negatieve bruto toegevoegde waarde. Het bouwen en inrichten van de stallen neemt wat tijd in beslag, een *lag* van twee jaren is niet voldoende. Wat we zien in de cijfers, is het tijdelijke effect waarbij of de veestapel tijdelijk vermindert of de bedrijfsvoering grondig wordt aangepast om de nodige investeringen te kunnen doen aan de stal. Dit is een investering die zich op langere termijn afbetaalt.
- Structurele investeringssteun daarentegen laat de output stijgen en ook de bruto toegevoegde waarde. Tegelijkertijd werd een toename van het aantal VAK vastgesteld.
- Bij de energiebesparende investeringen (5B) stijgen de kosten maar verhoogt wel de output. Het aantal arbeidskrachten stijgt ook na zulke investeringen. Het lijkt erop dat dit type investeringen eerder gepaard gaat met een uitbreiding om zo toch rendabel te zijn. Dat zijn ze ook want op de bruto toegevoegde waarde heeft deze steun een positief effect in de gedetailleerde analyse.
- De investeringssteun voor emissiebeperkende investeringen (5D) zorgt voor een negatief effect op de kosten en ook op de bruto toegevoegde waarde. Deze investeringen zijn vaak noodzakelijk om te voldoen aan strenge milieunormen.
- De bruto toegevoegde waarde, de resultante van output en kosten, is positief voor de diversificatie-investeringen, overnamesteun, de structurele investeringen en de energiebesparende investeringen. Maar zoals te verwachten hebben milieu-investeringen zoals milieu en uitstootbeperkende investeringen een negatief effect op de bruto toegevoegde waarde. Ook de investeringssteun voor stallen geeft een tijdelijk nadelig resultaat.

Resultaatindicator R2: Change in agricultural output on supported farms / AWU (euro/AWU): Voor de berekening werden de maatregelen M04 steun voor investeringen op het landbouwbedrijf en M06 overnamesteun jonge landbouwers meegenomen, omdat voor deze maatregelen effecten verwacht werden op basis van eerdere evaluaties, en omdat deze maatregelen reeds volledig afgewerkte projecten hebben. Het effect van deze maatregelen op de ouptut/VAK bij de bedrijven die steun

Figuur 9 Procentuele verdeling van de 21 uitbetaalde adviezen (M02) voor starters over de negen modules (2016)

Figuur 10 Absolute en procentuele verdeling van het aantal dossiers M06 overnamesteun jonge landbouwers, per bedrijfsgrootte (2014-2016)

6.7 CEQ 7

Focusgebied 3B: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP risicopreventie en -beheer op landbouwbedrijfsniveau ondersteund?

Financiële gegevens

Van de totale overheidsuitgaven (ELFPO + Vlaams + pijler 1-overdracht) van 80.655.214 euro in 2014-2016 ging 0% naar focusgebied 3B (exclusief de secundaire effecten).

Output

M17 risicobeheer werd nog niet opgestart.

Met **M01 naschoolse vorming** werden in 2014-2016 5.938 opleidingen gesteund, waaraan meer dan 126.000 personen deelnamen. De totale overheidsuitgaven voor deze opleidingen bedroegen 3.726.315 euro.

Opleidingen met een secundair effect op focusgebied 3B ontvingen 20.525 euro overheidssteun.

Van de in totaal 19.578 uitbetaalde projecten van **M04 steun aan investeringen op het landbouwbedrijf** zijn er 41 met secundair effect op focusgebied 3B, goed voor een totale overheidssteun van 217.280 euro.

6.8 CEQ 8

Focusgebied 4A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP het herstel, de instandhouding en verbetering van de biodiversiteit, waaronder in Natura 2000-gebieden, gebieden met natuurlijke of andere specifieke beperkingen en HNW-landbouw, en de toestand van het Europese landschap ondersteund?

Financiële gegevens

Van de totale overheidsuitgaven (ELFPO + Vlaams + pijler 1-overdracht) van 80.655.214 euro in 2014-2016 ging 7% naar focusgebied 4A (exclusief de secundaire effecten).

Output

M04 steun aan niet-productieve investeringen op het landbouwbedrijf is in 2016 van start gegaan. Er werden 21 dossiers geselecteerd. Er zijn nog geen uitbetalingen geweest op deze maatregel.

M07 inrichting in functie van Natura 2000 is opgedeeld in 4 submaatregelen.

- Voor de submaatregel investeringssubsidies natuur werd in 2016 één project uitbetaald, goed voor 14.336 euro overheidssteun. 28.755 personen kunnen dankzij dit project genieten van de verbeterde voorzieningen. Voor de nieuwe oproep van 2016 werden 13 PDPO III-projecten goedgekeurd (<https://www.natura2000.vlaanderen.be/project/investeringssubsidies-natuur-2016-0>).
- De submaatregel natuurprojectovereenkomst ging in 2016 van start. In 2016 werd één project uitbetaald, goed voor 10.934 euro overheidssteun. 45.500 personen kunnen dankzij dit project genieten van de verbeterde voorzieningen.
- De submaatregel uitzonderlijke eenmalige inrichtingsmaatregelen binnen erkende reservaten ging in 2016 van start. Er zijn nog geen uitbetaalde projecten.
- De eerste oproep voor de submaatregel natuurinrichting zal in 2017 georganiseerd worden.

Er werden 78 **herbebossingsprojecten (M08)** uitbetaald, samen goed voor een areaal van bijna 100 hectare en een totale overheidssteun van 104.511 euro.

Van de in totaal 197 uitbetaalde adviezen ging er 14% over de randvoorwaarden (module 3), 31% over vergroening (module 4) en 4% over water (module 7).

In 2014 is er binnen **M10 agromilieu** nog niet met PDPO III-middelen betaald. In 2015 werden enkel PDPO II-contracten uitbetaald. Dat waren 1.485 contracten onder focusgebied 4B, voor een areaal van 25.023 hectare. In 2016 werden er 1.854 M10-contracten (zowel PDPO II- als PDPO III-contracten) uitbetaald onder focusgebied 4B, goed voor een areaal van 27.019 hectare. Voorbeelden van AMKM die bijdragen tot focusgebied 4B zijn mechanische onkruidbestrijding, verwarringstechniek in de fruitteelt, BO waterkwaliteit.

In 2014-2016 werd een areaal van 46 hectare **bebossing (M08)** in handen van 30 bedrijven gesteund, met een totale overheidsuitgave van 74.225 euro. Zes bedrijven kregen samen 28.003 euro steun voor de aanleg van een **boslandbouwsysteem (M08)** op in totaal 15,46 hectare.

In 2016 werd 854.073 euro overheidssteun gegeven aan **M11 hectaresteen biologische landbouw**, voor 514 hectare in omschakeling en 3.522 hectare voortzetting biologische landbouw.

Van de in totaal 19.578 uitbetaalde projecten van **M04 steun aan investeringen op het landbouwbedrijf** zijn er 442 met secundair effect op focusgebied 4B, goed voor een totale overheidssteun van 1.195.488 euro.

6.10 CEQ 10

Focusgebied 4C: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP de preventie van bodemerrosie en de verbetering van bodembeheer ondersteund?

Financiële gegevens

Van de totale overheidsuitgaven (ELFPO + Vlaams + pijler 1-overdracht) van 80.655.214 euro in 2014-2016 ging 5% naar focusgebied 4C (exclusief de secundaire effecten).

Output

Met **M01 naschoolse vorming** werden in 2014-2016 462 opleidingen gesteund binnen prioriteit 4, waaraan 15.553 personen deelnamen. De totale overheidsuitgaven voor deze opleidingen bedroegen 127.099 euro. Er zijn nog geen **M01 demoprojecten** uitbetaald binnen focusgebied 4C. Er zijn in 2015-2016 wel 7 projecten goedgekeurd rond bodem, organische stof en erosie.

Van de in totaal 197 uitbetaalde **bedrijfsadviezen (M02)** ging er 5% over bodem (module 8).

In 2014 is er binnen **M10 agromilieu** nog niet met PDPO III-middelen betaald. In 2015 werden enkel PDPO II-contracten uitbetaald. Dat waren 3.013 contracten onder focusgebied 4C, voor een areaal van 3.099 hectare. In 2016 werden er 2.470 M10-contracten (zowel PDPO II- als PDPO III-contracten) uitbetaald onder focusgebied 4C, goed voor een areaal van 2.836 hectare. Voorbeelden van AMKM die bijdragen tot focusgebied 4C zijn BO erosiestrook, BO strategisch gelegen grasland, BO erosiedam.

In 2015 werd steun uit **M11 biologische landbouw** betaald voor 3.882 hectare op 295 bedrijven. In 2016 is op deze maatregel 854.037 euro uitbetaald aan 415 bedrijven, voor een totaal areaal van 4.037 hectare. Daarvan is 514 hectare in omschakeling en op 3.522 hectare werd de voortzetting van biolandbouw gesteund. Met uitzondering van enkele rechtzettingen van oudere contracten waren alle uitbetaalde contracten PDPO III-contracten.

Van de in totaal 19.578 uitbetaalde projecten van **M04 steun aan investeringen op het landbouwbedrijf** zijn er 31 met secundair effect op focusgebied 4C, goed voor een totale overheidssteun van 59.015 euro.

6.11 CEQ 11

Focusgebied 5A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan een efficiënter watergebruik in de landbouw?

niet van toepassing op het Vlaamse PDPO III

6.12 CEQ 12

Focusgebied 5B: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan een efficiënter energiegebruik in de landbouw en de levensmiddelenverwerking?

Financiële gegevens

Van de totale overheidsuitgaven (ELFPO + Vlaams + pijler 1-overdracht) van 80.655.214 euro in 2014-2016 ging 3% naar focusgebied 5B (exclusief de secundaire effecten).

Output

Met **M04 steun aan investeringen in de land- en tuinbouw** zijn binnen focusgebied 5B 667 investeringen gesteund op 545 bedrijven in de periode 2014-2016. Aan deze projecten is 5,2 miljoen euro overheidssteun gegeven. Voorbeelden van investeringstypes zijn energieschermen, klimaatcomputers, melkvoorcoolers, LED-verlichting, warmtewisselaars, enz.

Met **M01 naschoolse vorming** werden in 2014-2016 in totaal 5.938 opleidingen gesteund, goed voor een totale overheidssteun van 3.726.315 euro. Opleidingen met een secundair effect op focusgebied 5B ontvingen 5.515 euro overheidssteun.

Bij **M01 demoprojecten** en **M16 EIP** zijn er nog geen uitbetaalde projecten. In de oproepen van 2015 en 2016 zijn geen demoprojecten goedgekeurd rond energie-efficiëntie of hernieuwbare energie. Ook de vijf EIP operationele groepen goedgekeurd in 2016 draaien niet rond deze thema's.

6.13 CEQ 13

Focusgebied 5C: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan de levering en het gebruik van hernieuwbare energiebronnen, van bijproducten, afvalstoffen, residuen en andere non-foodgrondstoffen ten behoeve van de bio-economie?

niet van toepassing op het Vlaamse PDPO III

6.14 CEQ 14

Focusgebied 5D: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan het verminderen van bkg en ammoniakemissies door de landbouw?

Financiële gegevens

Van de totale overheidsuitgaven (ELFPO + Vlaams + pijler 1-overdracht) van 80.655.214 euro in 2014-2016 ging 17% naar focusgebied 5D (exclusief de secundaire effecten).

Output

Met **M04 steun aan investeringen in de land- en tuinbouw** zijn binnen focusgebied 5D 2.661 investeringen gesteund op 1.986 bedrijven in de periode 2014-2016. Aan deze projecten is bijna 47,4 miljoen euro overheidssteun gegeven. Voorbeelden van investeringstypes zijn ammoniakemissiearme stalsystemen, onderdelen van de pocketvergister, tractoren op aardgas of hernieuwbare energie, enz.

Binnen **M10 agromilieu** werd er in 2016 2,4 miljoen euro overheidssteun gegeven aan 991 contracten (samen goed voor 5.568 hectare) van maatregelen die bijdragen aan focusgebied 5D. De AMKM die bijdragen aan focusgebied 5D zijn teelt van vlinderbloemigen en teelt vezelvlas en vezelhenneep.

Drie **demoprojecten (M01)** goedgekeurd in 2015-2016 gaan over emissiereducties en klimaat.

Een vijfde van de 197 uitbetaalde bedrijfsadviezen (**M02 bedrijfsadviesdiensten**) behandelden het thema klimaat (module 6).

Twree van de vijf in 2016 goedgekeurde **EIP operationele groepen (M16)** werken rond het thema ammoniakemissies.

Met **M01 naschoolse vorming** werden in 2014-2016 5.938 opleidingen gesteund, goed voor een totale overheidssteun van 3.726.315 euro. Opleidingen met een secundair effect op focusgebied 1A ontvingen 23.545 euro overheidssteun.

6.15 CEQ 15

Focusgebied gebied 5E: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP koolstofbehoud en -vastlegging in de land- en bosbouw ondersteund?

Financiële gegevens

Van de totale overheidsuitgaven (ELFPO + Vlaams + pijler 1-overdracht) van 80.655.214 euro in 2014-2016 ging 0,4% naar focusgebied 5E (exclusief de secundaire effecten).

Output

In 2014-2016 werd een areaal van 46 hectare **bebossing (M08)** in handen van 30 bedrijven gesteund, met een totale overheidsuitgave van 74.225 euro.

Zes bedrijven kregen samen 28.003 euro steun voor de aanleg van een **boslandbouwsysteem (M08)** op in totaal 15,46 hectare.

In 2016 werd 854.073 euro overheidssteun gegeven aan **M11 hectaresteen biologische landbouw**, voor 514 hectare in omschakeling en 3.522 hectare voortzetting biologische landbouw.

6.16 CEQ 16

Focusgebied 6A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP de diversifiëring, creatie en ontwikkeling van kleine ondernemingen en banenschepping ondersteund?

niet van toepassing op het Vlaamse PDPO III

inschat op een secundair focusgebied. Na de eerste drie uitvoeringsjaren van het programma blijkt het volgende:

- Investeringssteun (M04) onder FG2A draagt bij tot het concurrentievermogen maar ook tot andere doelstellingen, bijvoorbeeld waterbeheer, dierenwelzijn, diversificatie, arbeidsomstandigheden, tewerkstelling. Voorbeelden van investeringstypes met effecten op meerdere focusgebieden zijn een fytobak, waterbassin, waterbehandeling, hoeveproducten, detailverkoop, hoevetoerisme,... Van de in totaal 19.578 uitbetaalde investeringsprojecten in 2014-2016 dragen er 2.833 bij tot een secundair focusgebied: FG2B (111), FG3A (134), FG3B (41), FG4B (442), FG4C (31), FG5A (1.040), FG5C (882), FG6A (152).
- Ook de innovatieve projecten (M04), die geprogrammeerd zijn onder FG2A, zijn zeer divers en spelen in op verschillende doelstellingen van het PDPO III, zoals luchtkwaliteit, waterkwaliteit, verkoop via de korte keten, arbeidsproductiviteit, enz. Er zijn nog geen uitbetaalde projecten op deze maatregel.
- Projecten van een aantal maatregelen geprogrammeerd onder FG6B (M07 versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door investeringen, M16 versterken omgevingskwaliteit en vitaliteit van het platteland door samenwerking, M16 samenwerking met de stedelijke omgeving, M19 Leader), hebben secundaire effecten op verschillende andere focusgebieden. In 2014-2016 zijn 3 Leaderprojecten volledig uitbetaald. Eén daarvan droeg bij aan FG1C en 2 aan FG6A.
- Opleidingen (M01) in het kader van IHD (instandhoudingsdoelstellingen) staan geprogrammeerd onder FG4A. Veelal gaan ze over het beperken van de ammoniakuitstoot in en nabij Natura 2000-gebieden. Ze dragen dus ook bij tot FG5D.

Synergiën tussen maatregelen:

- Jonge landbouwers worden niet alleen ondersteund via de maatregelen onder 2B, maar ook via maatregelen geprogrammeerd onder andere focusgebieden. Bij de selectieprocedure van de investeringssteun (M04) wordt bijvoorbeeld ingezet op verjonging. 51% van de via M04 steun aan investeringen op het landbouwbedrijf gesteunde natuurlijke personen was jonger dan 40 jaar. Van de 3.810 unieke deelnemers aan de opleidingen van M01 was de helft jonger dan 40 jaar.
- Verschillende maatregelen werken synergetisch voor jonge starters: starters die geen landbouwopleiding in dagonderwijs genoten hebben, kunnen een opleiding volgen (M01), zodat ze nadien voldoen aan de voorwaarden om overnamesteun (M06) aan te vragen. Ze kunnen bovendien ook over verschillende thema's (modules) startersadvies (M02) krijgen.

6.20 CEQ 20

In hoeverre heeft de technische bijstand bijgedragen aan het verwezenlijken van de in artikel 59 van Verordening (EU) nr. 1303/2013 en artikel 51, lid 2, van Verordening (EU) nr. 1305/2013 vastgestelde doelstellingen?

Programma management

De CCEP (Coördinerende Cel Europees Plattelandsbeleid) treedt op als beheerautoriteit voor het PDPO. De cel is ondergebracht binnen het Departement Landbouw en Visserij en is onder andere

verantwoordelijk voor de opmaak van het programma, de dagelijkse opvolging en het centrale beheer van het programma, het secretariaat van het Toezichtcomité en het Uitvoeringscomité, het promoten van het PDPO in samenwerking met het Vlaams Ruraal Netwerk, rapportering in het kader van monitoring en evaluatie. Vijf personen maken deel uit van de CCEP. De beheersdiensten zijn de instanties die de individuele maatregelen beheren en/of uitvoeren. Ook staan ze in voor monitoring van hun respectieve maatregelen. Ze vallen onder verschillende beleidsdomeinen en hebben op regelmatige basis overleg (o.a. in het Uitvoeringscomité).

Monitoring

Over de monitoring wordt regelmatig overlegd tussen de beheersautoriteit en de beheersdiensten. De monitoring wordt waar nodig verder afgestemd op de behoeften voor rapportering aan Europa en voor evaluatie-activiteiten.

IT system

De leden van het Uitvoeringscomité hebben via een gedeeld elektronisch platform toegang tot alle relevante documenten. Dat platform werd in de eerste jaren van de programmaperiode uitgewerkt en geïmplementeerd.

Capacity building

In het najaar van 2016 organiseerde CCEP samen met het VRN voor de beheersdiensten een interne opleiding over de controles op overheidsopdrachten.

Er werden intern een aantal werkgroepen georganiseerd voor de beheersdiensten van de niet-GBCS-maatregelen. Hier kwamen de controlestatistieken aan bod, alsook de verplichtingen uit de EU-wetgeving (als heropfrissing van de opleiding in april 2014).

Communicatie

De communicatieactiviteiten in 2014-2016 worden beschreven in PDPO III jaarverslag 2014-2015 en PDPO III jaarverslag 2016.

Evaluatie

In 2015-2016 werd de ex post evaluatie van PDPO II uitgevoerd door een externe evaluator. http://lv.vlaanderen.be/sites/default/files/attachments/eindrapport_ex_post_finaal.pdf.

e-Beheer van het programma

Versillende processen en processtappen bij het beheer van de PDPO III-maatregelen gebeuren elektronisch. Via het e-loket kunnen contract- en/of betalingsaanvragen worden ingediend. Dat geldt onder andere voor volgende maatregelen: agromilieuklimaatmaatregelen, investeringssteun, projectsteun voor innovaties, steun voor niet-productieve investeringen, vestigingssteun, steun voor ontwikkeling kleine landbouwbedrijven, bebossing onderhouds- en inkomenssteun, boslandbouwsystemen, hectaresteen biologische landbouw. Ook administratieve controles gebeuren grotendeels elektronisch.

6.21 CEQ 21

In hoeverre heeft het NPN bijgedragen aan het verwezenlijken van de in artikel 54, lid 2, van Verordening (EU) nr. 1305/2013 vastgestelde doelstellingen?

Er werden zo'n 100.000 personen bereikt met de communicatieacties van het VRN in 2015-2016. Die communicatieacties bestaan uit de nieuwsbrief (4 maal per jaar, zowel gedrukt als digitaal), twitter berichten, de website, het verspreiden van goede praktijkvoorbeelden via mail, enz.

Op de activiteiten georganiseerd door het VRN (excursies, studiedagen, Europadag, ervaringsplatformen, Lerende Netwerken Leader, actiegroepen, opleidingen, enz) waren zo'n 17.000 deelnemers. De activiteiten waren gericht op zowel stakeholders en potentiële begunstigden als het grote publiek.

In 2014-2016 werden 33 evenementen georganiseerd door VRN, verschenen er 26 publicaties, werden 329 projectvoorbeelden verzameld en verspreid, vonden 32 stakeholderconsultaties plaats en nam het VRN deel aan 34 ENRD-activiteiten.

Jaarlijks voert het VRN een zelfevaluatie uit van de activiteiten van het voorbije jaar. Ook de deelnemers aan activiteiten worden na afloop bevraagd. Bovendien wordt jaarlijks een enquête uitgestuurd naar de stakeholders. Al deze evaluatie-activiteiten leveren nuttige informatie op over de werking van het VRN, waaruit lessen getrokken worden voor de volgende werkjaren.

FIGUREN

Figuur 1 Absolute en procentuele verdeling van het aantal uitbetaalde dossiers <i>M04 Steun aan investeringen op het landbouwbedrijf</i> over de verschillende bedrijfstypes (2016)	17
Figuur 2 Absolute en procentuele verdeling van het aantal uitbetaalde dossiers <i>M04 Steun aan investeringen op het landbouwbedrijf</i> over vijf categorieën van bedrijfsgrootte (2016)	18
Figuur 3 Absolute en procentuele verdeling van het aantal uitbetaalde dossiers <i>M06 overnamesteun voor jonge landbouwers</i> over de verschillende bedrijfstypes (2016)	19
Figuur 4 Absolute en procentuele verdeling van het aantal uitbetaalde dossiers <i>M06 overnamesteun voor jonge landbouwers</i> over vijf categorieën van bedrijfsgrootte (2016)	20
Figuur 5 Uitbetaald areaal M10 per focusgebied (<i>ha, procentuele verdeling</i>) (2016) (FG = focusgebied)	22
Figuur 6 Aantal uitbetaalde contracten M10 per focusgebied (<i>aantal, procentuele verdeling</i>) (2016) (FG = focusgebied)	22
Figuur 7 Absolute en procentuele verdeling van de M02 bedrijfsadviezen verleend in 2014-2016	57
Figuur 8 Absolute en procentuele verdeling van de in focusgebied 2A uitbetaalde investeringsdossiers (M04) over de verschillende bedrijfsgroottes (2014-2016)	58
Figuur 9 Procentuele verdeling van de 21 uitbetaalde adviezen (M02) voor starters over de negen modules (2016)	61
Figuur 10 Absolute en procentuele verdeling van het aantal dossiers M06 overnamesteun jonge landbouwers, per bedrijfsgrootte (2014-2016)	61

TABELLEN

Tabel 1 Totale overheidsuitgaven en ELFPO-uitgaven per maatregel, per focusgebied (2014-2016) (totale overheidsuitgaven = Vlaamse PDPO III-middelen + ELFPO-cofinanciering + top-ups + overgehevelde pijler 1-middelen)	9
Tabel 2 Gerealiseerde outputindicatoren per maatregel, cumulatief (2014-2016)	12
Tabel 3 Monitoring van de areaalgebonden, meerjarige maatregel M08 (2016)	13
Tabel 4 Monitoring van de areaalgebonden, meerjarige maatregel M10 (2016)	13
Tabel 5 Monitoring van de areaalgebonden, meerjarige maatregel M11 (2016)	14
Tabel 6 Monitoring van de technische bijstand, cumulatief (2014-2016)	14
Tabel 7 Secundaire effecten: Totale overheidsuitgaven (euro) voor de gesteunde projecten met bijkomende effecten op andere focusgebieden (2014-2016)	15
Tabel 8 Overzicht uitgaven technische bijstand 2016 (euro)	34

BRONNEN

Dumez L. (2016) *Programma voor plattelandsontwikkeling Vlaanderen 2014-2020 (PDPO III), Jaarverslag 2014-2015*, Departement Landbouw en Visserij, afdeling Monitoring en Studie, Brussel.

Verspecht A. & Buysse J. (2017) *Berekening economische impact PDPO III*, Universiteit Gent. Onderzoek uitgevoerd in opdracht van Departement Landbouw en Visserij.

UITVOERINGSVERORDENING (EU) Nr. 808/2014 VAN DE COMMISSIE van 17 juli 2014 tot vaststelling van uitvoeringsbepalingen voor Verordening (EU) nr. 1305/2013 van het Europees Parlement en de Raad inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (ELFPO)

VERORDENING (EU) Nr. 1305/2013 VAN HET EUROPEES PARLEMENT EN DE RAAD van 17 december 2013 inzake steun voor plattelandsontwikkeling uit het Europees Landbouwfonds voor plattelandsontwikkeling (ELFPO) en tot intrekking van Verordening (EG) nr. 1698/2005 van de Raad

AFKORTINGEN

AMKM	agromilieu-klimaatmaatregelen
ANB	Agentschap Natuur en Bos
BO	beheerovereenkomst
CAP	Common Agricultural Policy
CCEP	Coördinerende Cel Europees Plattelandsbeleid
CEQ	common evaluation question
CLLD	community-led local development
EFRO	Europees Fonds voor Regionale Ontwikkeling
EIP	Europees Innovatie Partnerschap
ELFPO	Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling
ENRD	European Network for Rural Development
ESF	Europees Sociaal Fonds
EU	Europese Unie
FG	focusgebied
GLB	Gemeenschappelijk landbouwbeleid
ha	hectare
HNV	high nature value
IHD	instandhoudingsdoelstellingen
KLE	kleine landschapselementen
KMO	kleine en middelgrote ondernemingen
LEADER	Liaisons entre actions de développement de l'Economie Rurale
LOS	Lokale Ontwikkelingsstrategie
MO	mechanische onkruidbestrijding
NGO	niet-gouvernementele organisaties
PAS	Programmatische Aanpak Stikstof
PDPO	Programmadocument Plattelandsontwikkeling
PG	Plaatselijke Groep
RDP	Rural Development Programme
VLIF	Vlaams Landbouwinvesteringsfonds
VLM	Vlaamse Landmaatschappij
VRN	Vlaams Ruraal Netwerk
VTE	voltijds equivalent

BIJLAGEN

Bijlage 1 - PRIORITEITEN EN FOCUSGEBIEDEN PLATTELANDSONTWIKKELINGSPROGRAMMA'S 2014-2020 (VERORDENING (EU) NR 1305/2013)

Prioriteit 1: bevordering van de kennisoverdracht en innovatie in de landbouw- en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden, met bijzondere aandacht voor:

- Focusgebied 1a: het stimuleren van innovatie, samenwerking en de ontwikkeling van de kennisbasis in plattelandsgebieden;
- Focusgebied 1b: het verstevigen van de banden tussen de landbouw, de voedselproductie en de bosbouwsector, en onderzoek en innovatie, mede met het oog op een beter milieubeheer en betere milieuprestaties;
- Focusgebied 1c: het stimuleren van een leven lang leren en beroepsopleiding in de landbouw- en de bosbouwsector;

Prioriteit 2: het versterken van de levensvatbaarheid van het landbouwbedrijf en het concurrentievermogen van alle landbouwtypen in alle regio's en het bevorderen van innovatieve landbouwtechnologieën en het duurzaam bosbeheer, met bijzondere aandacht voor:

- Focusgebied 2a: het verbeteren van de economische prestaties van alle landbouwbedrijven en het faciliteren van de herstructurering en modernisering van landbouwbedrijven, met name met het doel de marktdeelnemers en -gerichtheid alsmede de landbouwdiversificatie te vergroten;
- Focusgebied 2b: het faciliteren van de instap van goedgeschoolde landbouwers in de landbouwsector, en in het bijzonder van de generatiewissel;

Prioriteit 3: bevordering van de organisatie van de voedselketen, met inbegrip van de verwerking en afzet van landbouwproducten, dierenwelzijn en het risicobeheer in de landbouw, met bijzondere aandacht voor:

- Focusgebied 3a: het verbeteren van het concurrentievermogen van de primaire producenten door hen beter te integreren in de agrovoedselketen met behulp van kwaliteitsregelingen, het toevoegen van waarde aan landbouwproducten, het bevorderen van landbouwafzet op plaatselijke markten en korte toeleveringsketens, producentengroeperingen en -organisaties en brancheorganisaties;
- Focusgebied 3b: het steunen van risicopreventie en -beheer op het niveau van het landbouwbedrijf;

Prioriteit 4: herstel, instandhouding en verbetering van ecosystemen die verbonden zijn met de landbouw en de bosbouw, met bijzondere aandacht voor:

- Focusgebied 4a: het herstellen, in stand houden en versterken van biodiversiteit, met inbegrip van Natura 2000-gebieden, en in gebieden met natuurlijke of andere specifieke beperkingen, en van landbouw met een hoge natuurwaarde, alsook van de toestand van de Europese landschappen;

Bijlage 2 – GEMEENSCHAPPELIJKE EVALUATIEVRAGEN (UITVOERINGSVERORDENING 808/2014 BIJLAGE V)

Aandachtsgebiedgebonden evaluatievragen

1. Aandachtsgebied 1A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP innovatie, samenwerking en de ontwikkeling van de kennisbasis in plattelandsgebieden ondersteund?
2. Aandachtsgebied 1B: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan het verstevigen van de banden tussen landbouw, voedselproductie en bosbouw en onderzoek en innovatie, waaronder met het oog op beter milieubeheer en betere milieuprestaties?
3. Aandachtsgebied 1C: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP een leven lang leren en beroepsopleiding in de landbouw- en bosbouwsector ondersteund?
4. Aandachtsgebied 2A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan het verbeteren van de economische prestaties, de herstructurering en modernisering van ondersteunde landbouwbedrijven, met name door hun marktdeelname en landbouwdiversifiëring te verhogen?
5. Aandachtsgebied 2B: In hoeverre hebben de steunmaatregelen in het kader van het POP de instap van goedgeschoolde landbouwers in de landbouwsector en met name, de generatiewissel ondersteund?
6. Aandachtsgebied 3A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan het verbeteren van het concurrentievermogen van de primaire producenten door hen beter te integreren in de levensmiddelenketen met behulp van kwaliteitsregelingen, het toevoegen van waarde aan landbouwproducten, bevordering van afzet in plaatselijke markten en van korte toeleveringsketens, producentengroeperingen en brancheorganisaties?
7. Aandachtsgebied 3B: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP risicopreventie en -beheer op landbouwbedrijfsniveau ondersteund?
8. Aandachtsgebied 4A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP het herstel, de instandhouding en verbetering van de biodiversiteit, waaronder in Natura 2000-gebieden, gebieden met natuurlijke of andere specifieke beperkingen en HNW-landbouw, en de toestand van het Europese landschap ondersteund?
9. Aandachtsgebied 4B: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP de verbetering van het waterbeheer, met inbegrip van het beheer van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen ondersteund?
10. Aandachtsgebied 4C: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP de preventie van bodemerosie en de verbetering van bodembeheer ondersteund?
11. Aandachtsgebied 5A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan een efficiënter watergebruik in de landbouw?
12. Aandachtsgebied 5B: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan een efficiënter energiegebruik in de landbouw en de levensmiddelenverwerking?
13. Aandachtsgebied 5C: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan de levering en het gebruik van hernieuwbare energiebronnen, van bijproducten, afvalstoffen, residuen en andere non-foodgrondstoffen ten behoeve van de bio-economie?
14. Aandachtsgebied 5D: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP bijgedragen aan het verminderen van bkg en ammoniakemissies door de landbouw?
15. Aandachtsgebied 5E: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP koolstofbehoud en -vastlegging in de land- en bosbouw ondersteund?

16. Aandachtsgebied 6A: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP de diversifiëring, creatie en ontwikkeling van kleine ondernemingen en banenschepping ondersteund?
17. Aandachtsgebied 6B: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP de plaatselijke ontwikkeling in plattelandsgebieden ondersteund?
18. Aandachtsgebied 6C: In hoeverre hebben steunmaatregelen in het kader van het POP de toegankelijkheid, het gebruik en de kwaliteit van informatie- en communicatietechnologieën (ICT) in plattelandsgebieden verbeterd?

Evaluatievragen met betrekking tot andere aspecten van het POP

19. In hoeverre hebben de synergieën tussen prioriteiten en aandachtsgebieden de effectiviteit van het POP verbeterd?
20. In hoeverre heeft de technische bijstand bijgedragen aan het verwezenlijken van de in artikel 59 van Verordening (EU) nr. 1303/2013 en artikel 51, lid 2, van Verordening (EU) nr. 1305/2013 vastgestelde doelstellingen?
21. In hoeverre heeft het NPN bijgedragen aan het verwezenlijken van de in artikel 54, lid 2, van Verordening (EU) nr. 1305/2013 vastgestelde doelstellingen?

Evaluatievragen met betrekking tot doelstellingen op Unieniveau

22. In hoeverre heeft het POP bijgedragen aan het verwezenlijken van de Europa 2020-kerndoelstelling om het percentage werkenden in de leeftijdsgroep van 20 tot en met 64 tot ten minste 75 % te verhogen?
23. In hoeverre heeft het POP bijgedragen aan het verwezenlijken van de Europa 2020-kerndoelstelling om 3 % van het bbp van de EU te investeren in onderzoek en ontwikkeling en innovatie?
24. In hoeverre heeft het POP bijgedragen aan de matiging van en aanpassing aan de klimaatverandering en aan het verwezenlijken van de Europa 2020-kerndoelstelling om de broeikasgasemissies met ten minste 20 % te verlagen ten opzichte van de niveaus van 1990, of met 30 % als de omstandigheden juist zijn, om het aandeel hernieuwbare energie in het finale energieverbruik met 20 % te verhogen en de energie-efficiëntie met 20 % te doen stijgen?
25. In hoeverre heeft het POP bijgedragen aan de verwezenlijking van de Europa 2020-kerndoelstelling om het aantal Europeanen dat onder de armoedegrens leeft te verlagen?
26. In hoeverre heeft het POP bijgedragen aan het verbeteren van het milieu en aan het verwezenlijken van de biodiversiteitsstrategiedoelstelling van de EU om het biodiversiteitsverlies en de achteruitgang van ecosystemendiensten een halt toe te roepen en ze te herstellen?
27. In hoeverre heeft het POP bijgedragen aan de GLB-doelstelling om het concurrentievermogen van de landbouw te bevorderen?
28. In hoeverre heeft het POP bijgedragen aan de GLB-doelstelling om duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen en klimaatactie te waarborgen?
29. In hoeverre heeft het POP bijgedragen aan de GLB-doelstelling om een evenwichtige territoriale ontwikkeling van plattelandseconomieën en -gemeenschappen te realiseren, onder meer door het scheppen en behouden van werkgelegenheid?
30. In hoeverre heeft het POP bijgedragen aan het bevorderen van innovatie?NL L 227/64 Publicatieblad van de Europese Unie 31.7.2014